

שרשרת הדורות

Sharsheret Hadorot

חקר תולדות המשפחה היהודית

מס' 4

החברה הגניאלוגית הישראלית

נובמבר 2005

תוכן העניינים

1	.....	בשער
2	.....	משולחנה של חנה פורמן, יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית
		רבני סולטווינה ליד סטניסלאו – תולדותיהם וקשריהם הגניאלוגיים
3	.....	אדוארד גלס
		תעלומת השם סורוז'ון
5	.....	משה סורוז'ון
		מקורות לחקר משפחות אורנשטיין
12	.....	שמואל אבן-אור
		אסדר להתיאש
15	.....	שלום ברונשטיין
		אהרן פרנק ומשפחתו
18	.....	בזיל פרנק
		מליטא לישראל דרך דרום אפריקה
21	.....	בריל ביילסון
		היום שהיהודים חזרו לעיר
23	.....	גילדה קורצמן
		אסופת חיפשה ומצאה הורים, אחים וגם רכוש
25	.....	שמואל שמיר
		השמחה שהפכה לאבל
27	.....	יהודה קלוזנר
		יקאטרינוסלאב (דניפרופטרובסק)
28	.....	יהודה קלוזנר
		רשימות מהספרייה
29	.....	הרייט קסו

משולחנה של חנה פורמן יו"ר החברה הגניאלוגית הישראלית

מפעלה הגדול של הרייט קסו והוא עומד להסתיים בקרוב.

***

מספר ידיעות קצרות

אתר "יד ושם" – מאגר השמות לאינטרנט: הקוראים בישראל מוזמנים לעזור למחפשים ולנסות לאתר את מגישי דפי העד דרך האתר www.isragen.org.il לקישור: Search for Submitters of Pages of Testimony in Israel

מתבקשים מתנדבים נוספים להמשיך העבודה של העברת חומר ארכיוני לבסיסי נתונים. לפרטים והסברים על העבודה נא לפנות אל: רוז פלדמן בכתובת: rosef@post.tau.ac.il זו הזדמנות נוספת להודות לכל המתנדבים שכבר שוקדים על המלאכה.

האסיפה הכללית השנתית של החברה הגניאלוגית הישראלית תקיים בבית התנ"ך, שד' רוטשילד 16, תל אביב ביום שני, י"ב חשוון תשס"ו, 14 בנובמבר 2005. האסיפה פתוחה לחברים בלבד. מידע, סדר יום ופרטים נשלחו לחברים.

אל תשכחו לעדכן שינויים בכתובת, מספר טלפון וכתובת דואר אלקטרוני.

כתובתי: ehfurman@netvision.net.il ניתן לכתוב בעברית. או ת.ד. 86 קריית גת 82100

בעקבות ההצלחה הגדולה של הכנס הבינלאומי שערכנו בשנה שעברה, הוחלט לקיים יום עיון בו הדגש יהיה על מקורות מידע הנמצאים ברחבי הארץ והמוכרים פחות. ואכן, יום העיון הארצי הראשון בגניאלוגיה יהודית: שורשים משפחתיים בארץ ישראל ובעולם יתקיים ביום שני, כ"ו חשוון תשס"ו, 28 בנובמבר 2005, בבית התפוצות, תל אביב, בחסותו הנדיבה של מר הרוויי קריגר מארה"ב. התוכנית כוללת שבע עשרה הרצאות, שלוש-עשרה מהן בשפה העברית. לוח הזמנים נמצא באתר הג"י. כמו כן ניתן לקרוא שם את תקצירי ההרצאות ופרטים ביוגראפיים של המרצים.

בעוד מספר ימים תסתיים ההרשמה. אם יש מישהו שעדיין מעוניין להירשם נא להיכנס לאתר

<http://www.isragen.org.il/NROS/YY2005/>

או דרך אתר הג"י, קישור בעמוד הראשי. הועדה המארגנת אינה חוסכת כל מאמץ להצלחת יום העיון הזה.

***

תודה וברכת דרך צלחה אנו מאחלים להרייט קסו היוצאת לחופשה ארוכה. הרייט היא הספרנית הראשית של החברה הגניאלוגית הישראלית מזה שנים רבות. היא השקיעה ידע וכישורים, רצון טוב ורוח התנדבות מסורה בהרחבתה והעשרתה של ספריית הג"י שהתפתחה וגדלה ובה מגוון ספרים, כתבי עת, חוברות וסרטי ווידאו. הקטלוג הממוחשב של הספרייה הינו

בשער

גיליונו מגוון הפעם, והמאמרים שבו מייצגים כמעט את כל התחומים שחוקר הגניאלוגיה עוסק בהם.

בראש וראשונה, כמובן, נמצאים מחקרי תולדות המשפחה והמאמצים להוסיף יותר ויותר שמות לעץ המשפחה, הן באמצעות חקירה לאורך קו הזמן, כלומר הדורות, והן באמצעות חקירה לרוחב והרחבת מעגל בני המשפחה לבני דודים ראשונים ושניים, דודים ודודות וקשרי נישואין. לתחום זה שייכים מאמרו של אדוארד גלס, הממשיך, בעקבות מאמריו הקודמים, את תיאור משפחתו ואת קשריה עם משפחות רבניות במזרח אירופה, וכן מאמרה של בריל ביילסון, המשלבת בתיאור משפחתה גם מידע על התפתחות המחקר הגניאלוגי היהודי בדרום אפריקה.

הגניאלוגיה חייבת לעסוק גם ב"פן האנושי", כי הרי מאחורי כל שם עומד סיפור חיים. שני סיפורי חיים יש לנו בתחום זה: האחד הוא מאמרו המפורט של בזיל פרנק, המתאר באהבה ובגאווה את בן משפחתו אהרן פרנק – מחנך, סופר ומשורר. השני הוא מאמר תמציתי ונוגע ללב של שמואל שמיר, המביא את סיפורה של תינוקת שננטשה בלידתה, גודלה באהבה ובמסירות על ידי האם המאמצת ומצאה לבסוף גם את משפחתה הביולוגית – הכול על רקע ירושלים של המחצית הראשונה של המאה העשרים.

לשני מאמרים אלה מצטרף, מזווית קצת שונה, גם מאמרה של גילדה קורצמן, השייך למעשה גם לאין ספור הסיפורים והמאמרים שנכתבו ונכתבים עד היום הזה בעקבות השואה. בשילוב עם פרטים על מחקר המשפחה שלה, מספרת גב' קורצמן על 'היהודים שחזרו לעיירה' ממקומות שונים בעולם – להקים אנדרטה, לשקם את בית העלמין ולזכור את היהודים שהיו חלק ממנה.

חקירת השמות הוא חלק בלתי נפרד של המחקר הגניאלוגי. משה סרוו'ון מגיש לנו מחקר מקיף על שמו הנדיר, על מקורותיו ועל גלגוליו השונים.

תחום חשוב מאוד בגניאלוגיה הוא העיסוק במחקר הגניאלוגי עצמו: איך מוצאים מקורות ומגלים דרכי מחקר, מה הם האמצעים הטובים ביותר לשימור החומרים המתגלים, מהי הדרך הטובה ביותר לפנות לבני המשפחה ולבקש את השתלבותם במחקר ועוד. ולא פחות חשוב: מהו יחס החוקר עצמו אל חומרי המחקר שלו ואיך הוא לומד להשתמש בחומרים שהוא מוצא ובציורפי-המקרים הרבים הנקרים בדרכו כדי להתקדם במחקרו. בכך עוסקים שני מאמרים בגיליונו. שמואל אבן אור מביא מקבץ של מקורות לחקר משפחתו, משפחת אורנשטיין, בעבר ובהווה, ושלוש ברונשטיין מעודד אותנו ואומר לנו לא להתייאש: כל פיסת מידע תביא תועלת וניתן לנצל אותה – היום או בבוא הזמן.

ומכאן למדורים הרגילים: הסיפורים הקצרים על רבנים, של יהודה קלוזנר, הולך והופך למדור קבוע. הפעם נוסף גם סיפור על עיר. אנו נקדם בברכה עוד סיפורים קצרים הקשורים בגניאלוגיה, ומבקשים מקוראינו לחפש במחקריהם ובכתביהם – מובטח להם שימצאו סיפורים מעניינים.

הרייט קסו מגישה את המדור שלה על חדשות מהספרייה – בפעם האחרונה לעת עתה. גב' קסו יוצאת לחופשה ארוכה ואני מבקשת בהזדמנות זו להודות לה מקרב לב, בשמי ובשם חברינו למערכת, על עבודתה המסורה והחשובה במערכת שרשרת הדורות. אני מקווה שהיא תמשיך לשלוח לנו רשימות ומאמרים ממרחקים, ותשוב אלינו בכוחות מחודשים.

מסיבות שונות של עריכה לא מתפרסמים הפעם סיכומי המאמרים מהעיתונות הגניאלוגית בחוץ לארץ. אני מקווה שנחזור לפרסם את הסיכומים בגיליון הבא.

כאשר הגיליון הזה יגיע לתיבות הדואר, כבר נהיה אחרי תחילת שנת תשס"ו, אבל עדיין די קרוב ל"חגים" וטעמים עוד יהיה עימנו. אני מאחלת לכל הקוראים שנה טובה, בריאות ושמחה ושלוש.

יוכבד קלוזנר

רבני סולטווינה ליד סטניסלאו – תולדותיהם וקשריהם הגניאלוגיים

אדוארד גלס

תורגם מאנגלית

הקדמה

גליציה היתה חלק מהקיסרות האוסטרו-הונגרית משנת 1772 עד 1918, ובתקופה זו נקראה העיר לבוב בשם למברג. היום העיר היא חלק מאוקראינה ונקראת לביב (Lviv). בדרומה של לביב נמצאת סטניסלאו (Stanislaw), ששמה היום איוואנו פרנקיבסק (Ivano Frankivsk). למברג וסטניסלאו היו קשורות ביניהן בנתיב שיט על הנהר, ומאוחר יותר קשרה אותן מסילת ברזל, שעברה מסטניסלאו בכיוון דרום-מזרח לקולומיאיה ומשם לצ'רנוביץ, בירת מחוז בוקובינה. מספר קילומטרים דרומית מזרחית לסטניסלאו היו העיירות בוהורודשאן (Bohorodshany) וסולטווינה (Solotwina). בשתי העיירות האלה היו במאה השמונה עשרה קהילות יהודיות משגשגות. בשנת 1914 היה מספר תושבי סולטווינה קרוב ל-4,000 וכמחצית מהם היו יהודים. הקהילה לא הצליחה להתאושש לחלוטין מזעזועי מלחמת העולם הראשונה, ונהרסה כליל בשואה (האנציקלופדיה לקהילות היהודיות בפולין, תרגום מפנקס הקהילות פולין. בתרגום טעויות והשמטות רבות).

ברודי ומשפחת פרנקל

אחדות מהמשפחות המופיעות בסיפורנו מוצאן מברודי. במחצית המאה ה-18 הפכה עיר זו, הממוקמת צפונית-מזרחית ללבוב ולא רחוק ממנה, לצומת מסחרי חשוב ומרכז תורה יהודי גדול. במשך זמן מה היא היתה הקהילה היהודית השלישית בגודלה באירופה. אחת מתלמידי החכמים החברים בקבוצה הידועה כ"הקלויני של ברודי" היה משה גלס או לבוש. התואר לבוש נשמר על ידי צאצאיו במשך מספר דורות, כנראה לזכר רבי מרדכי יפה מפראג (גלס 2005). משפחת גלס זו היתה קשורה דרך נשואין עם משפחת פרנקל מברודי ומפז'וורסק (Przeworski) (גלס 2005).

יוסף גלס, אחד מבניו של משה גלס, היה חותנו של ר' מאיר שלמה פרנקל. אביו של האחרון, ר' דב בער פרנקל מברודי, היה בן דוד מדרגה ראשונה של אברהם זאב בן בנימין פרנקל, אב"ד פז'וורסק (וונדר), שהיה דיין בברודי ונכדתו רחל נישאה לאברהם בן יעקב הורוביץ (1823-1895) מסדישוב (Sedziszow) (וונדר, מאיר הורוביץ).

יהודה אהרן פרנקל מברודי היה חותנו של יעקב יוקל בן מנחם מנדל הורוביץ, אב"ד בולכוב (Bolechow). נכדו של יהודה אהרן פרנקל, יהודה אהרן בן יעקב יוקל היה רב בסולטווינה.

שושלות רבניות של משפחת הורוביץ היו קיימות בערים רבות בגליציה, כגון דז'יקוב (Dzikow).

סדישוב (Sedziszow), באראנוב ובמיוחד סטניסלאו, שבה התקיימה שושלת הרבנות של משפחת הורוביץ משלהי המאה ה-18 עד למלחמת העולם השנייה. גם בעיירות קטנות יותר באזור, כמו Tysmenitsa, Delyatin, Brodshin ו-Bolechow, Bohorodshany כפי שהיהודים קראו לה) היו רבנים ממשפחת הורוביץ או קרובים לה. על פי המסורת העתיקה היתה הקהילה קמפנה את הבן לתפקיד רב לאחר מות אביו, ואם הוא לא התאים הועדף אחד החתנים.

רבי יהודה אהרן הורוביץ

לר' יהודה אהרן הורוביץ ייחוס אבות מכובד (וונדר, צבי הירש הורוביץ). הוא גדל בבולכוב ולאחר זמן היה רב בסולטווינה. בשנים 1858-59 הוא עבר למחוז בוקובינה הסמוך והיה אב"ד בסניאביץ (Sanjavit). אחריו שימש בתפקיד זה בנו נפתלי. ב'משפחות הורוביץ ברומניה' מתייחס חיים הורוביץ ליהודה אהרן הורוביץ ובנו נפתלי כרבנים של מיכאילן (Mihaileni) וצאצאיהם היו אף הם רבנים. הוא כנראה לא היה מודע לקשר עם סולטווינה ולרשיומים משם. מפה היסטורית בספר מאורי גליציה (וונדר) מראה כי מיכאילן סמוכה לסניאביץ, דרומית-מזרחית לצ'רנוביץ על הגבול הקודם של בוקובינה ובסרביה. בתקופתו של יהודה אהרן בסולטווינה היו שם כנראה שני דיינים: ר' יעקב ברנר ור' צבי אריה (הירש לייב) ויינשטיין.

רבי צבי אריה ויינשטיין

צבי אריה ויינשטיין היה אב"ד של סולטווינה כנראה לאחר שיהודה אהרן עזב. היו לו מספר תלמידים כולל שניים שהפכו לחתניו, והם דב ברל בנו של ר' יעקב ברנר וסבי נחום אורי. כאשר ויינשטיין נפטר בשנת 1884 מילא סבי את מקומו והרב ברנר עבר לצ'רנוביץ.

הנתונים בפנקס הלידות במלניצה פודולסקאיה (Melnitz Podolskaya) לגבי דודתי ברטה פייגה רבקה נ' ב-1881 ואבי דוד יצחק נ' ב-1883 מציינים את שם אמם אסתר ויינשטיין "מבוקובינה". אסתר נולדה ב-1861. יש להניח, כמעט בוודאות, שאמה נסעה ללדת בבית הוריה, וכך מתאימים נתוני הרישום של שני ילדיה של אסתר לזמן מעבר משפחת הורוביץ לבוקובינה ב-1859 ואף תומכים בהשערה שצבי אריה ויינשטיין היה חתנו של יהודה אהרן הורוביץ.

רבי נחום אורי גלס ומשפחתו

נחום אורי גלס נשא את אסתר ויינשטיין בשנת 1877-78 ובנם הבכור אפרים פישל נולד ב-1879.

גירונה בספרד – שם משפחה מפורסם לא פחות בין רבים מיהודי ספרד שהתפרו בארצות הבלקן. ובכן כגודל ההתרגשות כך גם גודל האכזבה. כאשר צלצלתי אליו התברר שהוא אכן סורו'ון, אך כנראה אינו יהודי, או אינו יודע שהוא יהודי, או אינו רוצה לגלות שהוא יהודי. כשהבין שאני מישראל ושגם אני סורו'ון, לא גילה יותר שום עניין בהמשך השיחה ורצה רק לסיימה. נותרה רק השאלה מי הוא אותו סורו'ון בודד בספרד? האם הוא מאנוסי ספרד שעדיין נושאים שם זה? אילו היה משתף פעולה ניתן היה ללמוד ממנו יותר, שלא לדבר על בדיקות DNA שהיו יכולות לשפוך אור נוסף על מידת קירבת הדם.

7. מפקד סורו'ונים ארצי ועולמי

בשלב מסוים החלטתי שאם אֶמְפֵּה את כל הסורו'ונים בארץ ובעולם אוכל אולי לקבל מענה על כמה שאלות שנותרו בלתי פתורות. כמו, למשל, למצוא מקורות נוספים לשם או למוצא המשפחה, או לקבץ את מרבית המשפחות מהצד התורכי או הבולגרי תחת גזע אחד, או לאתר את ראש הגשר בין הפלג התורכי לבולגרי.

בשלב ראשון הוצאתי באמצעות המחשב את כל השמות ומספרי הטלפון של משפחות סורו'ון שחיים בארץ בכל גלגולי האיות השונים של השם. לאחר מכן צלצלתי לכולם וראיינתי את אלו מבני המשפחה שהיו יותר מוכנים למסור מידע, הן מבחינת המוטיבציה לשתף אתי פעולה והן מבחינת הגיל האופטימלי, דהיינו מספיק מבוגרים על מנת לזכור את כל האחים, האחיות, ההורים, הדודים, בני הדודים, הסבים והסבתות, ואף את הוריהם של כל אלה מהד, ומספיק צלולים על מנת לא להתבלבל בשמות ובדורות מאידך. כדי לצמצם ככל האפשר טעויות בשמות ובקשרים, הצלכתי מידע בין קרובי משפחה.

לאחר מכן בניתי עצי משפחה, או מגילות יוחסין, לכל בית אב והיפשתי אם הם מתקשרים לבתי אב אחרים שכבר היו לי מראיונות קודמים. פה ושם שיחק לי המזל ומצאתי קשרים שאפילו בני המשפחה הקרובים כבר לא ידעו עליהם.

איתור הסורו'ונים שחיים בחו"ל נעשה על ידי חיפוש באינטרנט ואיתור כתובות בדואר האלקטרוני או באמצעות נציגי המשפחה שחיים בארץ ויודעים על קרובי משפחתם שחיים בחו"ל.

בסוף מיפיתי את כל הסורו'ונים בארץ ובחו"ל והגעתי לששים בתי אב לערך ולכ-500 פריטים.

לא הצלחתי לגלות פרטים חדשים על מקור השם או המשפחה וכן לא הצלחתי לאחד את הענפים השונים לעץ אחד, או לאתר את ראש הגשר בין תורכיה לבולגריה, כיוון שמחוסר מידע נחסמתי בשנת 1850. כאן גם המקום לציין שמספר סורו'ונים החיים בארץ עִבְרָתוֹ את שם משפחתם לשמות כמו ירדן, ישראל, צור או שריד, מסיבות ממלכתיות או מסיבות אישיות.

מצבים אלה הקשו על איתור המשפחות, והן אותרו לבסוף בעזרת נציגי משפחה אחרים שידעו על קיומם והפנו אותי אליהם.

להלן רשימת הסורו'ונים המוקדמים ביותר שעלה בידי למצוא בראיונות עם המשפחות השונות:

הפלג התורכי:

1. רבי שמואל * סורו'ון 1800 איסטנבול
2. רפאל סורו'ון 1830 איסטנבול
3. אברהם סורו'ון 1830 איסטנבול
4. יצחק סורו'ון 1850 איסטנבול
5. יעקב סורו'ון 1850 איסטנבול
6. שמואל סורו'ון 1850 אדירנה
7. אהרון סורו'ון 1860 איסטנבול
8. דוד סורו'ון 1860 אדירנה
9. יוסף סורו'ון 1860 אדירנה
10. בן-ציון סורו'ון 1860 איסטנבול
11. יהודה סורו'ון 1860 אדירנה
12. שלמה סורו'ון 1870 איסטנבול
13. בכור סורו'ון 1870 אדירנה
14. מרקדו סורו'ון 1880 איסטנבול

הפלג הבולגרי:

1. אליהו* סורו'ון 1840 שומן
2. יוסף סורו'ון 1850 שומן
3. יצחק (חקן) סורו'ון 1870 שומן
4. ישראל סורו'ון 1870 ורנה
5. יוסף סורו'ון 1870 שומן
6. שבתאי סורו'ון 1870 שומן
7. יעקב סורו'ון 1870 שומן
8. סולומון סורו'ון 1870 שומן
9. משה (מירקוש) סורו'ון 1870 שומן
10. דוד סורו'ון 1870 ורנה
11. יצחק סורו'ון 1890 רוסצ'וק
12. שלמה סורו'ון 1870 ורנה
13. נסים סורו'ון 1870 ורנה?

* ייתכן וחלק מהפרטים המופיעים בשתי הרשימות הנ"ל היו אחים או בני דודים. השנה היא שנת הלידה המוערכת.

כאמור נמצאו בסך הכול כ-27 "מייסדים" שהתפצלו לכ-60 בתי אב עצמאיים, שאין ביניהם קשרים משפחתיים או חברתיים היום. בין 60 בתי האב לא כללתי את כל הנשים שנולדו והתחתנו כיוון שאלה החליפו את שם משפחתם וצאצאיהן אינם נושאים יותר את שם המשפחה, למרות שמבחינה ביולוגית הם סורו'ונים לכל דבר.

היום יש נציגים של סורו'ונים בתורכיה, בולגריה, צרפת, מרוקו, קובה, ארגנטינה, מכסיקו וארה"ב.

15. ולאן הלאה?

יש עדיין סורו'ונים באיסטנבול גם היום ולמרות הקרבה הכפולה דהיינו המשפחתית והגיאוגרפית, רב מרחק הגישור, בעיקר מפני שחלקם התבוללו ועדיין מתבוללים בין המוסלמים תושבי המקום, ובעוד דור או שניים לא יישאר להם זכר. זו עובדה מצערת אך אינה ייחודית דווקא לגלות תורכיה.

לאחרונה, עקב הפשרת היחסים בין תורכיה לישראל, נפתחו גם אוניברסיטאות וגנזכים שונים בערי תורכיה העיקריות בפני חוקרי היסטוריה יהודית מישראל, ויש לקוות שבעקבות המחקר האינטנסיבי שמתקיים כיום יוטל אור חדש גם על תעלומה זו של מקור השם סורו'ון.

תשובה חד משמעית לסוגיה זו של מקור השם תינתן רק אם יילקחו דגימות DNA של מספר בתי אב מתוך השישים השמורים אצלי מבולגריה ומתורכיה ותיבדק הקרבה הגנטית ביניהם. אז ניתן יהיה לדעת אם יש קרבת דם שתצביע על מקור משותף ושם הקודם לשנת 1453, או על קרבה אקראית בלבד שתחזק את ההנחה כי אכן מספר יהודים מכל תפוצת האימפריה העות'ומנית אימצו את השם מפאת השיטה.

תודות

תודתי נתונה לכל אלה שסייעו בידי באיסוף החומר, תרגום משפת הלאדינו, מתן הסברים ודברי פרשנות לקטעים סתומים, והפניה לחוקרי התקופה לקבלת מידע נוסף: לפרופ' צבי ורבלובסקי, לפרופ' מינה רוזן, לפרופ' דוד נירנברג, לפרופ' עליזה ג'ינאו, לפרופ' אורה לימור, לפרופ' יעקב ברנאי, לפרופ' אבי גרוס, לפרופ' דניאל קוס, לגב' מתילדה טג'ר, לדר' דב הכהן, לדר' ירון בן-נאה, למר ניסן פרוז, למר אלן פרחי, למר מיגואל אגירה, לגב' דבי סורוגון ולכל אותם בני המשפחה שלא חסכו מאמץ לאתר עוד ועוד קרובים בארץ ובהו"ל. יבואו כולם על הברכה.

ביבליוגרפיה

- Ben Ghiat, Alexander. *El Messerrett*, 5,39, 1901.
- Burgos F.C.& C.C.Parrondo. *La Juderia de Hita. Sefarad*, 32 : 249-305, 1972.
- Cohen, Rivka, *Constantinople Salonica Patras* Ed. Zvi Ankori. Tel Aviv, Tel Aviv University, School of Jewish studies, 1984.
- Fischel, W. J. *The Jewish Merchant – Diplomat Isaac Surgun and the Dutch-Mysore Conflict 1765-1791. Revue des Etudes Juives*, CXXVI: 27-53, 1967.
- Galante, Avram. *Histoire des Juifs de Turquie*. Istanbul, Isis, 1942.

ככל האפשר של המצבות שנותרו שלמות עם רישום השמות ותאריכי הלידה והפטירה ככל שניתן לפענח וככל שהמצבות נשתמרו.

מבין החוקרים ששמעתי שעסקו בכיוון זה אוכל למנות את פרופ' מינה רוזן, היסטוריונית מאוניברסיטת חיפה, שמיפתה בתי קברות בתורכיה, פרופ' דניאל קוס, מוזיקולוג מאוניברסיטת וויטנברג באוהיו, ארה"ב, שעסק בשחזור רישומי נישואין ופטירה של יהדות איסטנבול, ומר יוסף קובו מהרצליה שחקר ותיעד שמות בבתי קברות יהודיים בעיר שומן בבולגריה. בשנים האחרונות פורסמו נתונים שעשויים לעזור במציאת קשר משפחתי בין עצי משפחה שונים כאשר אין כבר מי שיכול להעיד מזיכרונו מי היה קשור למי.

14. אזכור של סורו'ונים בודדים בארץ ישראל ובעולם

החוקרים דב הכהן וירון בן-נאה טרחו לתעד עבורי אזכורים של סורו'ונים ממקורות שונים שנמצאים בספרי שו"ת ואחרים שבספריית יד בן-צבי בירושלים. הנה רשימה של השמות שמצאו:

א. אחד השבתאים המאמינים היה יעקב בן יצחק צורוגון שממנו נשתמר כתב יד בשם "מראות על רבא דמלכא משיחא". בניהו, *התנועה השבתאית ביוון*, ספונות י"ד עמ' קס"ד, רי"ח.

ב. סוחר יהודי עשיר מקושטא ששימש גם דיפלומט בעיר כלכותה בהודו ברבע הראשון של המאה ה-18. פישל וי. *יהודים בהודו*. ירושלים תש"ך עמ' 112-119.

ג. משפחה שהתגוררה בפרוור פירי פאשה בקושטא לפני 1713: ישראל צורוגל – מגיד מראשית ח"ב, אה"ע, ס"א, דף מ' ע"ד. יוסף שורוגיל – בני משה ס"י ל"ה, דף עד ע"ב.

ד. בהר הזיתים קבורה זינבול די צורוגון סביב שנת 1800, מופיע בספר *חלקת מחוקק* ירושלים דף כא עמ' כט.

ה. הגביר ג'ליבי יאודה סוריג'ון מכפר האסקו נזכר בין המתנדבים להדפסת הספר *ישמח משה* שנדפס באיזמיר בשנת 1868.

ו. נסים יעקב סורו'ון שהתגורר ביפו בשנת 1852, איש בני בנימין וקרוב הרב אליישר. רבי בנימין גבון סימן יג, דף כג עמוד ד' ודף כד עמוד א'.

ז. יצחק צורוגון, שד"ר בטבריה בשנים 1774-1777. מופיע בפנקס חשבונות *כתב יד גינצבורג* 1585/3 מספר הפילם 48799. ירושלים, מכון יד בן-צבי, פרסומי כתבי יד.

ח. חיים סורו'ון - רופא צבאי שהשתייך לקהילת יהודי סלוניקי בשנת 1870 ואילך. מתוך *פנקס הקהילות יוון*, ברכה ריבלין, מוסד יד ושם, ירושלים 1998.

ט. נסים סורו'ון שחי באיסטנבול ב 1880 ושימש פרק זמן כדיפלומט ביוון.

שני מאוניברסיטת תל אביב, Ph.D ממכון וייצמן למדע ותואר מוסמך בניהול מערכות בריאות (M.H.A) מאוניברסיטת בן-גוריון. התעניינותו בגיאולוגיה גובעת מחז גיסא משם המשפחה עצמו ומכך שלא ברור עדיין אם מקור המשפחה הוא מיהודים ספרדיים או יהודים רומניוטים, ומאידך גיסא מהעיסוק בביוולוגיה מולקולרית והניסיון, להגיע באמצעות יישום שיטות מתחום זה לפתרון תעלומת מקור השם.

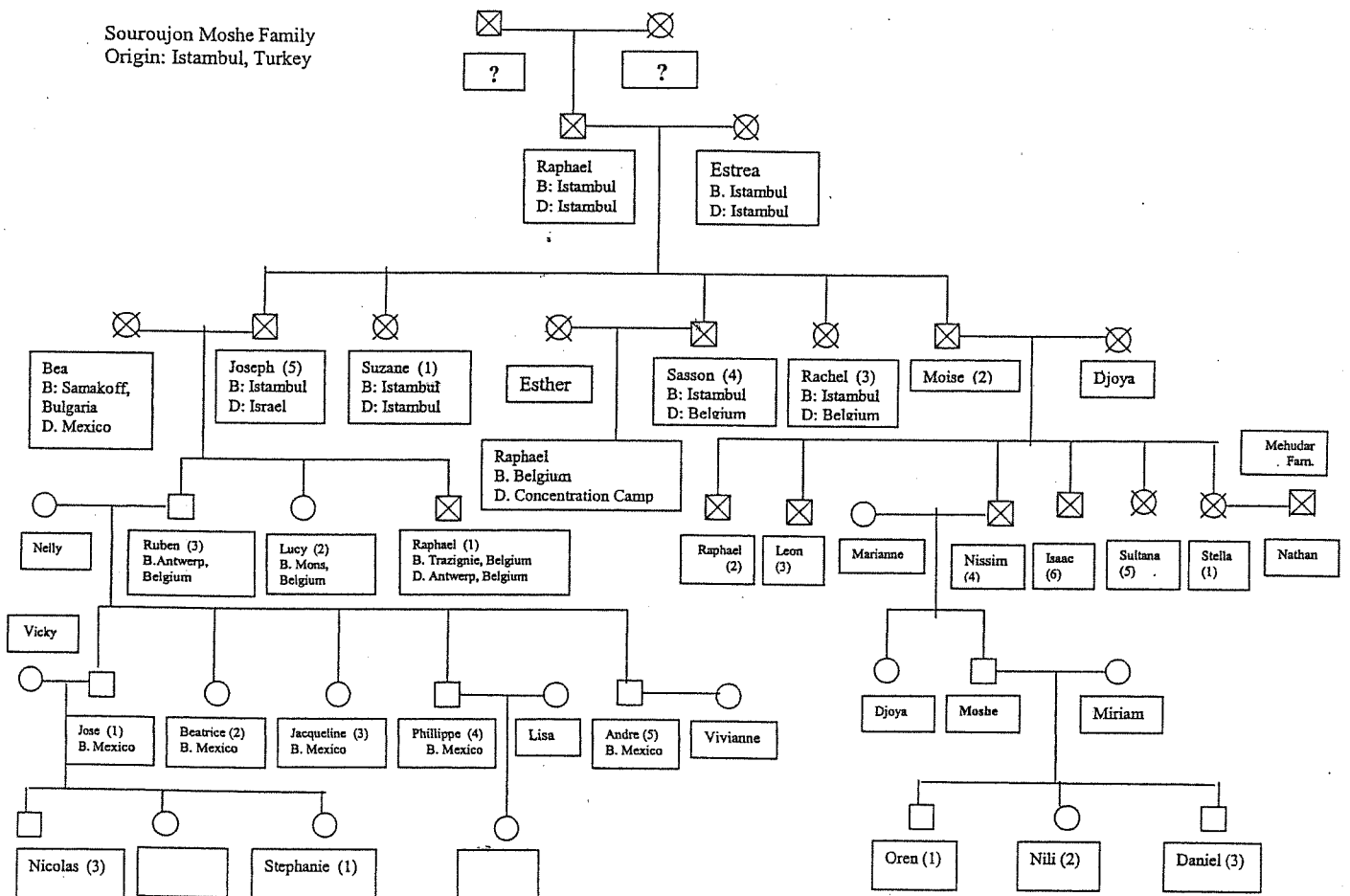
דואר אלקטרוני souroujon@clalit.org.il

Hacker, Joseph. The Surgun System, Zion, 55, 1: 27-82, 1990.

Rosanes, Salomon A. *Histoire des Israélites de Turquie*. Sofia, 1934.

Souroujon, Aharon. *Beit Aharon*. (1678) (Facsimile). New York, Copy Corner Publishers, 1990.

ד"ר משה סורו'ון, יליד תל אביב (1946), הוא מגדל המעבדה ההמטולוגית והמעבדה לתפקודי קרישה של שירותי בריאות כללית במחוז ירושלים. הוא בעל תואר

מקורות לחקר משפחות אורנשטיין שמואל אבן-אור

פתח דבר

ימים בתולדות המשפחה, ולא הצצתי אל העולם הקסום של תולדות משפחתנו. רק ברבות הימים החלה לחלחל בי תודעה עזה של חשיבות ידיעת המשפחה ורישום תולדותיה, והחילתי לאסוף את הפרטים על בני המשפחה. לצערי לא עמד בפני המקור החשוב ביותר – זקני המשפחה, אבל זָעִיר פה, זָעִיר שם הצלחתי ללקט פרטים חשובים ומעניינים.

מקורות לחקר משפחה

המקורות לחקר משפחות זהים במידה זו או אחרת עם המקורות למחקר היסטורי כללי, אולם על חוקר המשפחה מוטל במקרים רבים לחפש גם אחרי מקורות נוספים, המתייחסים למשימותיו המיוחדות.

המסורת שבעל פה נחשבת למקור נאמן לגבי שלושה דורות של המשפחה, כיון שכל אדם יודע בדרך כלל את שמותיהם ותאריכי חייהם של הוריו וסביו ויכול להשיג מפי הוריו, דודיו וקרוביו נתונים על אבותיהם ואבות אבותיהם. כמובן שישנן משפחות שמצויות בידיהן ידיעות גם על דורות קודמים.

מקורות בכתב הם תעודות, מכתבים, יומנים, זיכרונות, וכן מודעות בעיתונות על אירועים משפחתיים. מקורות נוספים הם ספרים שנכתבו על בני המשפחה, וכן ערכים אישיים באנציקלופדיות ובספרי אישים. להלן מספר מקורות שהשתמשתי בהם:

1. המקור החשוב ביותר שעמד לרשותי היה, כמובן, החוברת של אבי על זקננו רבי אורי, אשר שימשה כתשתית, וכמו כן מאמריו של אבי שהוזכרו לעיל, על סבו ועל אביו.

2. במשך השנים יצאו לאור מספר ספרים שחוברו על ידי בני משפחה אחרים ומשמם ליקטתי פרטים חשובים. הספרים יצאו לאור על ידי הרב משה בלוי, מר יעקב אורינשטיין, מר אלישיב אורן, רבי עמרם בר"מ בלוי, ומוזכרים במחקרים גניאולוגיים משפחתיים.

3. ספר היחש למשפחת ריבלין שיצא לאור ע"י רבי אליעזר ריבלין שימש לי כספר יסוד לידיעת שמות בני המשפחה לדורותיהם, שנמסרו על ידי אבי המנוח למחבר הספר. אנו קשורים למשפחת ריבלין בשתי דרכים: (א) אשתו של זקננו רבי ישעיהו אורינשטיין, צפורה ציפא, היתה בת הרב משה (מגיד) ריבלין; (ב) אשתו של זקננו רבי יעקב אורינשטיין, צפורה דרייזע, היתה בת הסבתא ראשע, שהיא בת הסבתא רבקה, בת רבי משה (מגיד) ריבלין.

אבי, הרב יצחק אביגדור אורינשטיין, ששירת בקודש כרב מפקח ליד הכותל המערבי, היה אישיות רבגונית. פניו הביעו תמיד שמחה, בצניעות וענווה ניגש אל כל אדם ודבריו נשמעו בנחת. כל מי שפגשו היה מרגיש כי אורה פנימית קורנת ומתפשטת ממנו. אישיותו היא שהובילה לקבלתו כבעל סמכות לגבי בני המשפחה. בני המשפחה היו באים אליו לקבל עצה, הן בשעת שמחה ולהבדיל בשעת כאב וצרה. לכולם הוא עזר הן במעשים והן במילים מרגיעות כמיטב יכולתו.

אבי היה הראשון במשפחתנו ששם אל לבו לכתוב את תולדות המשפחה, ולשם כך אסף חומר רב שהצטבר אצלו על תולדותיהם של אנשי ירושלים בכלל ושל אישי המשפחה בפרט; אבי נהג לראיין את זקני המשפחה שעדיין היו בחיים ואת זקני ירושלים שהכירו את אבותיו ואת אבות אבותיו. אחת המרואיינות היתה דודתו-זקנתו, הלא היא מרת זלטה אלטה לעווי, בתם של אָבִי-המשפחה רבי אורי ואם המשפחה מרת זיסל, ממנה שאב אבי פרטים חשובים על הוריה, על אחיה רבי ישעיהו, על בעלה רבי אהרן לעווי ומשפחתו הנכבדה, על בנה רבי יצחק נחום, על סבו, בן אחיה, הגאון הירושלמי רבי יעקב. הדודה זלטה אלטה כפי שנקראה במשפחה (הסבתא אלטה לגבי ענף לוי), זכתה לאריכות ימים ושנים ונפטרה בגיל 93 שנה, היתה מעיין בלתי נדלה של מידע – סיפורים ואגדות על חיי ירושלים בכלל ועל חיי בני המשפחה בפרט.

אבי הוציא לאור חוברת בשם מגילת היחש לבית אורינשטיין על אבי-המשפחה, זקננו רבי אורי אורינשטיין. הוא כלל בה פרטים שרק מי שהכירו מקרוב, ידע פרטי פרטים אלה על האגדות והמעשים המסופרים במשפחה. כמו כן פרסם אבי בשבועון "התור" של מרכז העולמי של המזרחי מאמר לזכרו של סבו, הגאון הירושלמי הרב רבי יעקב ובו הוא מתאר את אישיותו הדגולה של סבו בעל הנשמה האדירה. כמו כן פרסם בספר האחות מאמר בשם אבא ו"סבא"

שבהם הוא מדבר גם על אביו, הרב רבי משה. בדעתו של אבי היה להוסיף פרטים על רבי אורי, שנוספו לו עת נפתח לחוקרים ארכיונו העשיר של השר משה מונטיפיורי וכן היה בדעתו לפרסם גם את תולדותיהם של יתר בני המשפחה ואישיה. אולם, לדאבונו לא זכה לכך והחומר הנדיר ירד לטמיון ונשרף בנפול ירושלים העתיקה לפני בני עוולה. ביתו נהרס, ספריו וכתביו נשרפו ואבי יחד עם אמי ז"ל, עלו על המוקד בנפילתם מפגז אויב שהרגם. הי"ד.

בהיותי צעיר לימים, הייתי שומע את אבי מספר בבית מקצת מתולדות אבותיו, הדברים נכנסו לתא הזיכרון שלי ותו לא. כדרכם של צעירים, לא התעניינתי באותם

4. מצאתי מאמרים מהם ליקטתי – לקט, שכחה ופאה, ובכתבי עת מצאתי רשימות של מנדבי כסף לקק"ל בהם נמצאו שמות של בני המשפחה. בארכיונים שונים מצאתי אוצר בלום של פרטים, חומר ולבנים לבניית ספר תולדות המשפחה: הארכיון הציוני המרכזי, המכון לכתבי יד והמכון לצילומים של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, וגנוזת הציונות הדתית.

5. קראתי בכתביהם של רבים מבני המשפחה שסיפרו על הדברים שהם שמעו מאבותיהם.

6. מהתכתבות עם בני המשפחה קיבלתי מידע מהיכן הגיעו וחיפשתי בספרי הערים שבהם התגוררו (רובם בפנסק ובמינסק). ספרי הקהילות, שיצאו לאור בשנים האחרונות על ידי שרידי אותן קהילות וצאצאיהם הם מקור חשוב נוסף. לפנינו מספר ספרי קהילות ששימשו אותי בעבודת המחקר על אבות משפחתנו

* ספר על קהילת ז'עשטל, עיריה ברוסיה הלבנה, בו נולד אבי משפחתנו רבי אורי אורינשטיין. כדי להבין טוב יותר את אופיו המוצק והעקבי של סבי ואת קנאותו הגדולה לה' הלכתי לחפש את תבנית עיר הולדתו ומצאתי את אשר חיפשתי. העיירה ז'עשטל בה הסתובב הנער אורי, היתה מקום תורה ועסקנות, והוציאה מקרבה יחידי סגולה. למרות שהיתה מצערה בכמות עמדה יהודי ז'עשטל ברום המעלה מבחינה רוחנית, תרבותית וחברתית. מידותיהם היו אהבת ישראל, מסירות נפש וקנאות לה', ונאמנות ורוח ההתנדבות פעמה בלבותיהם. במידות אלה דבק סבנו רבי אורי.

* ספר סלונים, עיר מחוז קטנה על גדות נהר השצ'ארה, עיר יפה ומעניינת, שהיתה אחת הקהילות העתיקות בליטא וברוסיה הלבנה; עיר מיוחסת, שדור האבות היווה מזיגה נאה של רבנים וחכמים, גדולי תורה ואישי ישראל ידועי שם. אל הישיבה הגדולה שלה הגיע סבנו רבי אורי בגיל העשרה ובה ישב וחי עד שעלה בגיל 25 לארץ ישראל. בספר סלונים מצאתי את התשובה מדוע הצטרף סבנו ר' אורי לחסידי חב"ד אף שהוא היה ממשפחה של מתנגדים, ומדוע עזב את המעמד החברתי כעילוי בסלונים, פרנסה טובה כסגן מנהל בנק, ומשפחה ענפה ותומכת ועלה ארצה.

* ספר פינסק – קרלין, שבו מצאתי חומר רב ערך ומעניין על הגאון רבי יצחק אב"ד קרלין, אביה של אם משפחתנו, מרת זיסל ומחבר הספר קרן אורה על הש"ס, ועל אחיו הגאון רבי יעקב אב"ד קרלין, מחבר משכנות וקהילת יעקב. שניהם כיהנו כרבני העיר זה אחר זה. מהם יצאו המשפחות: מינקובסקי, ברוכין, אורינשטיין, מכנס, והענפים הקשורים בהם.

* בספר שבעה קרואים על קהילת מינסק, יש שפע של מידע. אותו הדבר בספר ח"ק של קרלין.

חוקרים ותיקים טוענים כי יש לחקור תחילה את תולדות משפחת אם המשפחה ולאחר מכן את תולדות אבי המשפחה.

חקרתי את תולדות משפחת אם המשפחה מרת זיסל, בתם של הגאון רבי יצחק, מחבר הספר קרן אורה, תשעה כרכים על התלמוד, ואשתו מרת שיינא אסתר בתם של רבי לייב ומרת זלאטה (מאהנעס) מכנס. מצאתי שישה דורות של גאונים, רבני ערים וגדולי תורה, הם וצאצאיהם, מהסבתא זיסל ולמעלה עד רבי לייב בעל התוספות אב"ד מינסק. לדאבוני לא הצלחתי לחקור את תולדות אבותיו של רבי אורי בגלל חוסר מידע. אולי עוד יימצאו בעז"ל חומר ולבנים.

משפחת אמי, מרת מושקה ליבה, קשורה לשתי משפחות ידועות וחשובות בתולדות היישוב בארץ ישראל: משפחת סלומון מצד אבי אמי, רבי אשר וידמן, ומשפחת סלונים מצד אם אמי, מרת חיה בלומה ריקיל לבית סלוטקין. לפני מספר שנים יצא לאור ספר הצאצאים שהוא ספר תולדות צאצאי הרבי שניאור זלמן מלאדי, מייסד חסידות חב"ד שמשפחת סלונים מהווה חלק חשוב ובלתי נפרד ממנה.

מר אריה סלומון הוא נינו של רבי אברהם שלמה זלמן צורף, אבי משפחת סלומון הכבודה בירושלים. הוא היה נשוי לבת משפחת אורינשטיין, והכין עץ ענף של משפחת סלומון לצאצאיה. הכרטיסיות שהכין וכל החומר המשפחתי, הועברו לאחר מותו לעו"ד ד"ר שמחה מנדלבוים, צאצא של הראש"ז, שהוציא את הספר צאצאי הראש"ז - עשרה דורות בשני כרכים.

לפני מספר שנים במסגרת חג"י הרציתי על שישה דורות מראשון השושלת רבי לייב, בעל התוספות בערך 1640 (זה מה שאנו יודעים), עד רבי יצחק בעל הקרן-אורה שנפטר בתרי"ב (1852). שם ההרצאה היה: מסע בעקבות אבות – מינסק לפינסק דרך שקלוב.

אני ממשיך לעבוד ולחפש מידע על משפחת מינקובסקי, מרבי יצחק וצאצאיו. לאחר הדור של רבי יצחק ואחיו שהיו גדולי תורה ורבנים מפורסמים אין ידיעות מיוחדות על גדולי תורה, מלבד הפרופ' שאול ליברמן, גדול חוקרי התלמוד הירושלמי והתוספתא בדורנו, והרבנים לבית אורינשטיין (עליהם כתבתי בחוברת תולדות ומעשים ב'). לעומת זאת יש ידיעות על אנשי מעש, סוחרים, רופאים, חוקרים ואפילו צייר מפורסם מאוריצי מינקובסקי.

צריך גם מזל בחיפושים אחר מידע. לפעמים אתה מוצא קצה חוט וממנו נמשך עולם ומלואו ולפעמים אתה נתקע.

נשים בישראל. לקסיקון בעריכת יעל רוזמן ועוד. תל אביב, עם עובד, 1991.
פרומקין, אריה ליב. תולדות חכמי ירושלים עם צילומים ומפתחות מאת אליעזר ריבלין. ירושלים: דפוס סלומון, תרפ"ה-תר"ץ.
האפרתי, הרב דוד טעבלי. תולדות אנשי שם. ווארשא, תרל"ה.

רשימת מאמרים בחקר המשפחה, שפורסמו על ידי אבות בית אורנשטיין. בתוך: הרב יצחק אביגדור אורנשטיין – יומן הכותל מערבי, חלק א', מבוא שומר הכותל תשכ"ח 1968
בית הורי. צאצאי הראש"ז – עשרה דורות בא"י, תשנ"ה 1995.

דור ודור – משפחות שנייטוך וצוקרמן בארץ ישראל. לבית אבותם מחקרים ומקורות בחקר משפחות, חוברת 5-6 עמ' 18-40. אדר א' תשנ"ב - פברואר 1992.
דמות החודש הרבי יצחק א. אורנשטיין (תרנ"ג-תש"ח). מדי חודש בחודשו עורך: אריה וינברגר. גיליון 116 אייר התשנ"ג, משרד החינוך תרבות תורנית.

הורי. בתוך: נוה יעקב במבט אישי. שומרון ובנימין, כרך ג' עמ' 125-177 תשנ"ג 1993.
הורי, אמי ז"ל הרבנית מושקה ליבה אורנשטיין. בתוך: עורכים ש.אבן אור, מ.ארנוולד. תעודות לקורות הרובע היהודי בירושלים העתיקה בתש"ח. תשס"ד 2004.

הרבנית מושקה ליבה אורנשטיין. תדהר, אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו. עמ' 3469 כרך י. 1959.
ואלה תולדות, עץ המשפחה. אלישיב אורן - אבני האורים מחקר על חמישה דורות, טרום אבות, אבות, אבות משנה, ראשי ענפים, בתי-אב. תשס"א 2001.
משפחת אורנשטיין – אבני האורים. תולדות ומעשים מחקרים ומקורות בחקר משפחות. חוברת ב' עמ' 11-36 אייר תשמ"ט, מאי 1989.

משפחת דנון. יוצאי יוגוסלביה בארץ ישראל. תולדות ומעשים מחקרים ומקורות בחקר משפחות. חוברת ב' עמ' 46-42 אייר תשמ"ט, מאי 1989.
הנשים במשפחת אורנשטיין. לבית אבותם. מחקרים ומקורות בחקר משפחות. חוברת 3-4 עמ' 34-57 אייר ה' תש"ן, מאי 1990.

רבי אורי אורנשטיין. תדהר. אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו עמ' 3525/6 כרך י. 1959.
רבי ברוך שקלובר "שיק" הגאון, הדיין החכם. הרופא. בתוך: "משגב" משגב לדך, 16-17 ערב ר"ה ה'תשנ"ג.

רבי יצחק אביגדור אורנשטיין. תדהר. אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובניו עמ' 3516/7 כרך י. 1959.
רבי משה יהודה ליב שנייטאך. אנציקלופדיה של הציונות הדתית כרך ד'.

בני המשפחה שעלו ארצה במלחמת העולם השנייה ולאחריה איבדו את הקשר עם הדורות הקודמים, כלומר הסבים. הם באו ארצה כניצולי שואה בגיל 12 – 15 ואינם יכולים לספר לנו מי היה סבם. אני מקווה יום אחד להגיע לחקר שורשיהם ולפענח נעלמים.
על הפרופסורים המפורסמים לבית מינקובסקי, יש מידע באנציקלופדיות הן בלועזית והן בעברית. לאחרונה יצרתי קשר מכתבים עם צאצאיהם ואני מקווה לקבל מידע נוסף עליהם ועל צאצאיהם עד ימינו.

ספרים העוסקים בגניאלוגיה

להלן רשימה קצרה של ספרים המביאים מידע רב ערך למחקר תולדות המשפחות.

אטלס עץ-החיים בעריכת רפאל הלפרין. תל אביב, תשל"ח-תשמ"ז.

אנציקלופדיה לחלוצי הישוב ובנייה בעריכת דוד תדהר. תל אביב, 1947-1971. 19 כרכים.

אנציקלופדיה לציונות בעריכת משה קליינמאן. תל אביב: י' צ'צ'יק, תש"ז.

אנציקלופדיה של הציונות הדתית בעריכת יצחק רפאל. ירושלים, מוסד הרב קוק, 2000.
אנשי שם, לכסיקון רבני עולמי. ז'רסקי ושיף עורכים. מהדורה ראשונה. דפוס רוהלר. ירושלים תל אביב, ת"ש-תש"א.

אנשי שם, לכסיקון רבני עולמי. ז'רסקי ושיף עורכים. מהדורה שנייה. מרכז זיכרון יוצאי פולין. אשדוד, תשנ"ו.

גאון, משה דוד. יהודי המזרח בא"י, חלק שני (תולדות רבני וגדולי האומה). ירושלים, 1932.

גראייבסקי, פנחס. אבני זיכרון, מגנזי ירושלים, זיכרונות קדומים. ירושלים, 1931-1933.

דעת קדושים, כולל זכרונות לתולדות המשפחות: איזנשטט, בכרך, גינצבורג, היילפרין, מורוויץ, מינץ, פרידלנד, קצנלנבוים, רפפורט ורוקת. עורך שמואל בן רבי ירמיהו וינר, מהדורה ראשונה, פטרסבורג, דפוס ברמן, תרנ"ז-תרנ"ח, מהדורות נוספות תש"ל, תשנ"ג, תשנ"ז.

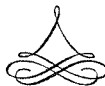
יזכור, פרשיות חיייהם ומותם של הנופלים במלחמות הקוממויות בישראל. הוצאת ממשלת ישראל משרד הביטחון, תל אביב, תשט"ז.
לקסיקון האישים של א"י 1799-1948. בעריכת י.שביט, ח.באר, י. גולדשטיין. תל אביב, עם עובד, 1983.

לקסיקון ה"הגנה". תל אביב, הוצאה לאור משרד הביטחון, 1992.

מי ומי בירושלים, בעריכת ד"ר י. בן זאב. ירושלים, ספרית הישוב, 1965.

שמואל אבן-אור אורגניזטיין נולד בשנת 1929 להוריו הרב יצחק אביגדור ומרת מושקה ליבה אורגניזטיין, דור שישי בירושלים. כאשר מונה אביו לרב המפקח על הכותל עבר להתגורר ברובע היהודי בעיר העתיקה. אביו ואמו נפלו בקרבות ברובע היהודי בעת מלחמת העצמאות. הוא למד במוסדות חרדיים והיה חניך תנועת בני עקיבא. התנדב לפלמ"ח בגיל 17, ובמלחמת העצמאות לחם בנגב ובקרב על ירושלים. על תקופה זו כתב בספרו פוזה ואנשיו – ספר זיכרון לחבר נערץ

שנפל בקרב. הוא עבד שנים רבות בקרן קימת לישראל, הוסמך כמורה דרך ובמשך יותר מ-35 שנה הוא מדריך בהתנדבות סיורים בירושלים. הוא פרסם ספרים ומאמרים על תולדות העיר ואנשיה, ביניהם הספר בלב ירושלים ויומן הכותל המערבי. על פעילותו ההתנדבותית רבת השנים שאפשרה לרבים להכיר את ירושלים ולהנחיל את מורשת לחמיה הוענק לו עיטור הכבוד "יקיר ירושלים".

אסור להתיימשך שלום ברונשטיין תורגם מאנגלית

והסברתי שאני מנסה לבדוק אם יש בינינו קשרי משפחה. כעבור מספר ימים, קיבלתי מכתב ביידיש וצלצול טלפון. המכתב היה מאחותו של האדם שכתבתי אליו ומאוחר יותר התברר שאכן היינו קרובי משפחה רחוקים. משפחתם היתה מקוסטופול (Kostopol), לא רחוק מאוסטרוג. הטלפון היה מבתו של האדם שהגיש את דפי העד. לעולם לא אשכח את מילותיה הראשונות אלי – "מדברת כאן אביבה דימרמן, דימרמן מן הבית ודימרמן אחרי הנישואין".

היא הסבירה שבעלה יצחק, שבא ממשפחה ענפה, החליף את שמו רשמית לדימרמן אחרי שנישאו, כדי לשמור את השם ולמנוע את היעלמו מן העולם. הוא היה קרוב באופן מיוחד לאביה נפתלי. דיברתי עם יצחק, ותשובתו החיובית לשאלתי "האם החותן שלך היה לוי?" לא הותירה כל ספק: מצאתי קרוב משפחה אבוד – אם כי לא לגמרי ברור לי מי משנינו היה האדם האבוד במקרה זה.

השלב השני לאחר שיחתנו הארוכה היה פגישה עם אביבה ובעלה יצחק ביום חורף קר וגשום. אביבה הביאה אלבומי תמונות וכן את ספר הכתובות של אביה. תמיד הייתי בדעה כי ניתן למצוא אסמכתא לקרבת משפחה בעזרת השמות הפרטיים העוברים במשפחה. רבים מהשמות הפרטיים במשפחות שלנו התאימו – נפתלי, משה, מאיר וכו'. למרבה הצער לא היו רשומים השמות של האנשים המצולמים באלבום, אם כי תווי פניהם של רבים מהם נראו דומים במידת מה לצילומי משפחה שהיו מוכרים לי. כאשר עיינתי

כל מי שעוסק במחקר גניאלוגי חייב להיות בעל סף תסכול גבוה. אם אין הדבר כך, החוקר עלול להתיימשך ולהפסיק את חיפושיו בדיוק כאשר מידע חשוב עומד בפתח והוא מחמיץ את פתיחת הדלת. אם היינו עושים סקר, אני משוכנע שהיינו מגלים שבממוצע יש יותר תסכולים ואכזבות מאשר הצלחות. לכמה מאיתנו קרה שלאחר שגילינו קרוב רחוק, כגון נין של אחי הרב-סבא, אנו מצלצים בטלפון בהתרגשות, קובעים פגישה – והפגישה לעולם אינה מתקיימת? ה"קרוב" החדש אינו מעוניין. אולם, אם לא נמשיך לנסות, אנחנו נהיה המפסידים. גילויים בלתי צפויים מצפים לנו, אבל הם יתממשו רק אם לא נתיימשך ולא ניכנע לתסכול.

לפני מספר שנים, כאשר דפי העד ב"יד ושם" ניתנו להשגה רק בצורת מיקרופילם ורק לאחר קביעת פגישה בין שמונה לעשר בבוקר, הקצבתי לעצמי כשעתיים בבוקר אחד, כדי לבצע מחקר עבור לקוח. סיימתי לפני שעבר הזמן, ומאחר ששעת סגירת המשרד לא הגיעה עדיין, החלטתי להזמין מיקרופילם שהכיל שמות המתחילים ב'דימ'. שם הנעורים של סבתי מצד אבי היה דימרמן והיא היתה ילידת אוסטרוג (Ostrog) בווהלינייה. להפתעתי, מצאתי שני דפי עד בשם זה, בעל ואשה, שניהם מאוסטרוג. צילמתי את שני הדפים והחלטתי לנסות למצוא את האדם שהגיש אותם בשנת 1955, שהתגורר באותה שנה בקריית חיים. למרבה המזל, דימרמן אינו שם נפוץ ביותר. בדקתי את כל ספרי הטלפונים ומצאתי אדם אחד בשם זה, בקריית ביאליק. כתבתי אליו, הצגתי את עצמי

שלושה ימים ב"מצודה התשיעית" (Ninth Fort) הידועה לשמצה יחד עם 1159 גברים יהודים, 1600 נשים יהודיות ו-175 ילדים יהודים מברלין, מינכן ופרנקפורט. [המצודה התשיעית היתה אחת מסדרת הביצורים שבנו הרוסים בסביבה לפני מלחמת העולם הראשונה. צילום של המצודה שבה נהרגו למעלה מ-30,000 יהודים מליטא ומקומות אחרים מופיע בעמוד 221 בספרו של דב לוי *The Litvaks* [הליטאים]. שני בני משפחה אחרים שנולדו במינכן גורשו ללובלין ומאז לא נודע עליהם. הארי סבר תחילה כי בדיקת הרישומים ביד ושם היא "ירייה באפלה" אך התברר שהדבר הצליח. עתה נמלא דפי עד לארבעת בני משפחת בלאט שלא שרדו.

* * *

באמצע שנות התשעים, יצא מוזיאון השואה בווישינגטון בפרוייקט נועז: בשנת 1999 עמדו לציין שישים שנה מאז ש"אוניית הגזרה" סט. לואיס בקו המבורג-אמריקה עזבה את המבורג בדרכה להוואנה, קובה. כדי לציין מאורע זה, הכין המוזיאון תערוכה נרחבת. במסגרת ההכנות, קיבלתי את התפקיד לעשות את המחקר בישראל. יום אחד מצאתי בעיתון *ג'רוזלם פוסט* ידיעה קצרה על התערוכה שתקיים בווישינגטון, וכעבור מספר ימים הופיע מכתב למערכת. במכתב כתבה אשה כי בעלה מילא תפקיד מרכזי בסאגה של האונייה והיא חשבה שראוי ששמו יוזכר. אם כי אז כבר הייתי מעורב בפרוייקט זמן מה, השם לא היה מוכר לי כלל. גם צוות המחקר בווישינגטון, שהייתי בקשר קבוע אתו, לא ידע על קיום האדם הזה.

האשה שכתבה את המכתב למערכת ציינה כי היא מתגוררת בירושלים. מצאתי את שמה בספר הטלפונים, צלצלתי אליה והסברתי כי אני עובד בפרוייקט סט. לואיס וביקשתי להיפגש עימה. באדיבותה היא קיבלה אותי בדירתה ואמרה לי כי אף על פי שבעלה היה איש מפתח במשא ומתן עם הממשלה הצרפתית כאשר האונייה חזרה עם נוסעיה לאירופה, היא לא ידעה הרבה על הסיפור כי הם נישאו לאחר המלחמה. בשיחה היא ציינה גם שתעודותיו של בעלה המנוח נמצאות בארכיון מסוים בניו יורק. החומר שבארכיון הועמד בעקבות זאת לרשותו של הצוות בווישינגטון, שמצא כי ערכו לא יסולא בפז. כל מה שנדרש היה צלצול טלפון פשוט, ומידע שנשכח מזמן נמצא ושוקם, והתברר שהוא בעל חשיבות ניכרת.

* * *

שני מבצעי חיפוש אחרים, שגם לגביהם לא היו לי תקוות גדולות, הביאו בכל זאת לתוצאות בלתי צפויות מראש. פרופסור שהיה מורי ואני מכירו היטב כתב לפני מספר שנים ספר שבו הוא מתאר את חוויותיו לפני השואה, בזמן השואה ואחריה. בין היתר הוא מספר על מותו של אביו, שהוא עצמו לא היה עד לו אך

בספר הכתובות של נפתלי דימרמן, היתה לי הפתעה נעימה ביותר: היו רשומים בו אחיה ואחיותיה של סבתי, כתובותיהם ומספרי הטלפון שלהם. לא היה נחוץ לי כל אישור נוסף. אביבה חקרה בעבר את משפחתה בצורה נרחבת וסיפקה לי רשימה של הענפים השונים של משפחת דימרמן. אני, מצדי, נתתי לה פרטים על המשפחה שלנו. דיברתי עם בעלה ועם בתה של אחת מדורותי ששמה מופיע בספר הכתובות של נפתלי, ושניהם אישרו שהיא קיימה חליפת מכתבים נרחבת עם קרובי משפחתה, אבל לא היה להם מידע נוסף. נודע לי גם מה היו עיסוקיהם של בני משפחת דימרמן שנשארו באירופה ואלה התאימו לעיסוקיהם של בני המשפחה שהתיישבו בפילדלפיה. בני המשפחה באירופה היו רוקחים, סוחרים טקסטיל וחייטים מעולים. אבי המנוח היה סוחר טקסטיל, אחת מבנותינו היא בעלת תואר ראשון ממכללת שנקר ותואר שני בטכנולוגיה טקסטיל, והמשיה מבין קרובינו הישירים בשם דימרמן הם רוקחים.

* * *

כיליד פילדלפיה, ואף על פי שעברו למעלה מארבעים שנה מאז חייתי שם, אני עדיין מתעניין בתולדות יהודי העיר הזאת. במשך השנים פיתחתי יחסי עבודה ויחסי גומלין עם אחד החשובים שבין רושמי תולדות הקהילה היהודית שבה, מר הארי ד' בונין (Harry D. Boonin). שניים מספריו, *The Jewish Quarter of Philadelphia* [הרובע היהודי של פילדלפיה] ו- *The Davidows* [משפחת דוידוב] (סקירות על שני הספרים התפרסמו ב*שרשרת הדורות*) נמצאים בספריית חג"י בירושלים.

הארי עובד עתה על ספר שלישי, תולדות אחד מבתי הכנסת הראשונים של המהגרים ממזרח אירופה בעיר. כאשר בדק, לצורך עבודתו, את לוחות הזיכרון בבית הכנסת, נתקל במשהו בלתי רגיל: על אחד מלוחות הזיכרון היו רשומים המישה שמות ממשפחת בלאט (Blatt) ולכולם אותו תאריך פטירה – י"ג אדר במסדי הנתונים של "יד ושם", ולא הופתעתי כאשר לא מצאתי דפי עד לשמות האלה. מסע ההסברה הראשון בדבר הגשת דפי עד שהתנהל באמצע שנות החמישים לא הגיע לקהילות היהודיות שמחוץ לישראל. כאשר בדקתי את הרשימות של 'שרות המעקב הבינלאומי' בארולסן (Arolsen), מצאתי ארבעה מתוך חמשת השמות. לא זו בלבד, אלא שהיה רשום גם שמו של קרוב המשפחה בפילדלפיה שהתעניין בארולסן בגורל בני משפחתו הנעדרים. הרישום כלל גם את כתובתו, שהתברר שהיתה לא רחוק מבית הכנסת. הארי ינסה עתה לאתר צאצאים של המשפחה. גורלם של ארבעה מתוך חמשה שמות שעל הלוח עלה מתוך השכחה:

אם שנולדה בפולין ובתה שנולדה בפרנקפורט על נהר מייין גורשו ביום 22.11.1941 לקובנו ונרצחו לאחר

תואר לפניו על ידי עובד כפייה אחר, שהשתתף עם אביו ורבים אחרים בצעדת המוות לדכאו. בהיותו חולה ולגמרי מותו, אביו התמוטט והתקף על ידי כלבים. בספרו כתב מורי כי לגבי רוב בני משפחתו שנספו אין לו יום זיכרון שיוכל לקיים ולומר קדיש. שאלתי אותו אם ירשה לי לבדוק את רישומי ארולסן כדי לראות אם ניתן אולי למצוא שם מידע נוסף. מצאתי ששמו של אביו רשום בספר הרישומים של אסירי דכאו. העדות שהוא שמע אודות אביו אחרי המלחמה לא היתה נכונה. אביו נפטר חודש אחד לפני השחרור. בדקתי גם את השם של חותנו של הפרופסור, שמוצאו ממשפחת חסידים ידועה. גם לגבי היה רשום תאריך הפטירה, ועוד יום זיכרון אחד נגאל משכחה. מובן מאליו שמידע שלחתי בפקס לארצות הברית את הפרטים שמצאתי. כעבור מספר ימים קיבלתי מאוחר בלילה צלצול טלפון בידי, ממישהו בבני ברק. הוא קיבל העתקים של החומר ששלחתי לארצות הברית ורצה לדעת עד כמה מדויקים תאריכי הפטירה ברישומים אלה. מאחר שהתאריכים נלקחו ממסמכים גרמניים רשמיים, לא היה ספק באמינותם. שאלתו הבאה היתה אם ידוע לי אם האדם נפטר לפני שקיעת השמש או אחריה. השאלה אינה כה מוזרה כפי שהיא נשמעת: עם הדייקנות הגרמנית – מספר קטן של כרטיסיות המעקב בארולסן אכן נושאים רישום מדויק של שעת הפטירה.

***

חוויה כמעט מקבילה היתה לי עם שכן שלי. תוך כדי שיחה, הוא הזכיר כי אין לו תאריך הפטירה של אביו שנספה בשואה. קיבלתי ממנו את השם הפרטי של אביו והעתקתי מתיקי ארולסן את רישומי כל האנשים שנולדו במאה התשע עשרה, הנושאים אותו שם. ערב אחד נכנס השכן, וביושבנו לשולחן מסרתי לו את הדפים, כתריסר בסך הכול. הוא עבר עליהם דף אחר דף, ובהגיעו לאחד הדפים הוא קפא במקומו כמו אשת לוט. נדמה היה שעבר נצח עד שהוא עשה תנועה כלשהי. הוא מצא את רישומי אביו ואת תאריך מותו.

לסיפור זה יש המשך מעניין: כעבור מספר שבועות בתפילת מעריב, הצטרף אלינו מישהו שמתפלל בדרך כלל במניין מקביל לשלנו. הוא אמר שיש לו יום זיכרון (יאהרצייט) ועבר לפני התיבה, כמנהג. לאחר התפילה שאלנו אותו מפני מה עזב את המניין הרגיל שלו ובא אלינו, ותשובתו היתה כי גם למתפלל אחר היה יום זיכרון והוא ביקש לעבור שם לפני התיבה. כאשר האיש נשאל מדוע מעולם לא הזכיר כי יש לו יום זיכרון באותו יום התשובה היתה שזו הפעם הראשונה שהוא מקיים את יום הזיכרון של אביו... אף שאביו נפטר במחנה ריכוז גרמני לפני למעלה מחמישים שנה, הוא קיבל את התאריך המדויק לפני מספר שבועות בלבד.

מוסר ההשכל של כל המסופר לעיל הוא שלעולם אין לדעת מה נמצא בחיפושיו, אך אם לא נתחיל לחפש שום דבר לא יראה אור. מידע חשוב וחיוני מחכה לגילוי ויתגלה, כל עוד לא נרשה לתסכול ולאכזבה להשפיע על ההחלטות שלנו.

ביבליוגרפיה

הקורא ימצא את הביבליוגרפיה בנוסח האנגלי של המאמר.

שלום ברונשטיין הוא יליד פילדלפיה, עם BHL ממכללת גרץ (Gratz College) ו-BSc Temple מ-1968 MHL 1964 University סמיכה לרבנות 1970, DHL (HC) 1997 – הסמינר התיאולוגי היהודי באמריקה. מ-1970 עד 1986 הוא שימש כרב הקהילה ועלה לארץ ב-1986. הוא חבר בחברה הגניאלוגית היהודית של פילדלפיה, בחברה הגניאלוגית הישראלית, באיגוד הגניאלוגים המקצועיים ובאיחוד הרבנים. הוא פרסם מאמרים ב"אבותינו" וב"שרשרת הדורות". שימש כיושב-ראש הסניף הירושלמי של חג"י והוא כיום חבר במערכת של שרשרת הדורות. הוא חוקר עצמאי ומחקריו מתרכזים בציונות, במורח אירופה ובשואה, וחי בירושלים.

אהרן פרנק ומשפחתו בויל פרנק

1900; בנו של אלי פרנק, טולק (Tolleck) נולד ב-1913 ונפטר בוילנה ב-1998. הוא היה קומוניסט והתפרנס מראיית חשבון, ובא לפלסטינה ב-1933. בנה של בתיה, יצחק זיף, שנולד ב-1919 וחי כיום ברעננה בא לארץ ישראל לאחר מלחמת העולם השנייה. בנותיה של מרטי (Martje) פרנק לבית אוקור (OKOOR) היו גניה גרוסמן וסימה אקשטיין (ראו בטבלה את כל השמות האלה).

מרטי פרנק לבית אוקור, אהרן פרנק ואלי פרנק היו ילדיו של נתן פרנק. אחיו של נתן היה ברצ'יק (Berchik) פרנק וילדיו היו יצחק פרנק, חסיה פרנק לבית מילר/קמחי וחנה פרנק לבית מילר.

הוקרה למר אהרן פרנק בהזדמנות יובלו החמישים 1889-1939 מאת תלמידיו ועמיתיו בגימנסיה העברית באר שאוול

לאחר שהות של שלושה חודשים בישראל, חזר סבי לקייפטאון. אם כי אני יודע שבזמן שהותו בארץ נודעו לו כל הפרטים הנוראים על בני משפחתו ועל סבלותיהם בשואה, הוא נמנע מלספר אותם ולהעביר אותם הלאה. כאבו היה גדול מכדי שיוכל לספר את הדברים לילדיו ולנכדיו. הוא לא הזכיר את אבידות המשפחה בשואה, כולל מותה של אחותו. הסיפור היחיד שהוא סיפר היה שהוא יעץ לחברו (שביקר אצלו

זתעניינותי באהרן פרנק והחיפוש אחרי תולדות משפחתו ראשיתם בשנת 1965. כאשר הייתי מדפדף באלבומי התמונות המשפחתיים, נמשכתי אליו בגלל ההילה המיוחדת של אינטלקטואל מזרח אירופי שנבעה מתמונתו. באותו זמן הייתי שקוע בקריאת כתביהם של רבים מענקי האינטלקטואלים כמו ברכט, דוסטויבסקי ומרקס. הייתי סקרן לדעת מי הוא. אבי המנוח אמר לי כי הוא בן דוד של סבי – וזו היתה ההתחלה. פיסות מידע נוספות הגיעו מבני המשפחה. בת דודתי מרים נוביקוף (NOVIKOFF, ראו טבלה) אמרה לי כי הוא היה המורה של חבר הכנסת לשעבר דב שילנסקי. הוא העיר לפניו כי כל מה שהוא יודע הוא למד מאהרן פרנק. בשנת 1999 כאשר בת דוד של אבי סימה אקשטיין מתל אביב היתה חולה מאוד היא סיפרה לבנה גבי על אודות המשפחה והוא שרטט את עץ המשפחה. ליד שמו של אהרן נכתבה המילה "גאון". בשנת 1999, כאשר נפטר אבי, החלטתי להתחיל במחקר המשפחתי. בזמני הפנוי ובין הפרוייקטים של עבודתי האמנותית, התחלתי לחקור את בני דודי הראשונים והשניים, המתגוררים בארץ. היה עלי לצרף את כל הפרטים הקטנים בסבלנות רבה, והשתמשתי בכל פירווי המידע שסופקו לי בתוך ים הרגשות והסיפורים המקוטעים. זה הביא אותי לעדויות המשפחה ביד ושם, והמחקר הפך מפרוייקט חלקי למחקר מלא של משפחתי בשואה, שהקדשתי לו את כל זמני. קראתי את *Lithuanian Jewish Communities* [קהילות יהודיות בליטא] מאת ננסי וסטוארט שנברג (Schoenberg). קפצתי משמחה כאשר בערך שידלוב (Schidlova) מצאתי אזכור של המחנך והסופר אהרן פרנק. סוף סוף מצאתי עוד אמן במשפחה, שהיה גם משורר וחבר של חיים נחמן ביאליק.

סבי, הרב יצחק יעקב פרנק (נולד בשידלובה -1965 1878) שהיה תלמיד בישיבת טלו שבליטא ואשתו בלה לבית רבינוביץ ושלושת בניהם (ראו טבלה) עזבו את ליטא בשנת 1921 בדרכם לדרום אפריקה דרך לונדון. סבי קיבל מכתב מהדוד של אשתו, מר קריגר מקייפטאון, עם כסף לנסיעה.

בשנת 1961, הוא החליט לבקר את קרובי משפחתו בישראל, שעלו לארץ ישראל (פלסטינה) בשנים 1931, 1933, ו-1945/46 ואלה הם: ישראל קמחי ששמו הקודם היה מילר, בנה של חסיה פרנק שנולד ב-1912 בשידלובה ונפטר ב-1970 בנתניה; בנותיו של אלי פרנק, שנולד בשאוולי (Shavli, Siliuai): פניה פרנק לבית נוביקוף נולדה ב-1905 ונפטרה בתל אביב ובתיה פרנק לבית זיף -1994

שוב ברמת גן) ללמוד בישיבה בליטא ושאשתו של חבר זה סבלה קשות בעקבות זאת, וכמעט גוועה ברעב. הבנתי שזו היתה דרכו להסיח את דעתנו מהמציאות המרה של השואה. הוא חזר על סיפור זה כנקודת השיא של ביקורו. בדומה לרבים מיהודי דרום אפריקה שמוצאם מליטא, גם הוא לקח את סיפור משפחתו עימו אל הקבר, ונמנע מלספר כי אחותו האהובה חסיה מילר נהרגה בהפצצה במבצע ברברוסה ב-1941 בקובנו. המידע הזה אומת מאוחר יותר על ידי טובה קמחי (מילר) מנתניה, אמה המנוחה של בת זודתי חסידה קמחי-כהן ונכדתה של חסיה מילר וכמו כן במחקר של שאול איסרוף ורוז לרר-כהן בספרם *The Holocaust in Lithuania*. בת זודתי של הרב יצחק יעקב פרנק, מרטי אוקור ומשפחתה נטבחו במקום הקרוי Noij Raseinai בליטא. לעומת אלה, שרדו בני הדודים אלי ואחיו אהרן (אהרל Ohrel), תלמידי הגימנסיה העברית בליטא וכן המורה והסופר אליעזר ירושלמי. על פי פנקס ליטא של פרופסור דב לוינ נפטר אהרן פרנק בכאן. אשתו של אלי, חיה וולוזינסקי נרצחה בבונקר בשאווילי.

מה שפרופסור לוינ לא ידע הוא שכינויו ביידיש היה אהרל, לפי שם סבו אהרל פרנק, והשם נמצא בדפי העד של משפחת פרנק ביד ושם. בעזרת ספרם של איסרוף ולרר כהן וחיפוש ברישומי הפטריות במיקרופילמים של הצלב האדום הגרמני בארולסן נמצא הרישום הבא:

B. 1891/2 Schiluna (Sidlova) Lith. Jew name Ohrel Frank 27/7/44 to c/c prison Stuffhof from Kauen; transferred 28.8.44 to Dachau. On 25/9/44 transferred to Auschwitz.

(נולד 1891/2 בשילונה (שידלווה) ליטא. יהודי השם אהרל פרנק, 27.7.44 לבית הכלא שטוטהוף מקאואן; מועבר 28.8.44 לכאן. 25.9.44 מועבר לאושוויץ).

אני אסיר תודה לפרופסור יחיאל זילברמן, שהיה תלמידו של אהרן פרנק. זילברמן נמלט משאווילי ב-1941 ושימש פרופסור באוניברסיטת מוסקו, ועלה לארץ בשנת 1994. הוא הדריך אותי ועזר לי לחפש את עבודותיו של אהרן בעיתונים הליטאיים הסופר, *הד ליטא, נתיבות, די יידישע שטימע (הקול היהודי, קובנו, עורך: לייב גארפונקל 1896-1976) ובמשעולי החינוך*, הנמצאים בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים. מצאתי ספר שיצא לכבוד יום הולדתו ה-50 של אהרן פרנק, כתוב בידי תלמידיו. אָטָה גוז (Eta Goz) ארכיונאית של איגוד יוצאי ליטא, גם היא אחת מתלמידותיו בגימנסיה העברית בשאווילי וניצולת דכאו, סיפקה לי צילומים של אהרן פרנק ותלמידיו.

מקורות אחרים לתולדותיו של אהרל פרנק כללו את רשימות הרבנים במזרח אירופה וכן SIG ליטא

(Litvak SIG) ואתר JewishGen באינטרנט. סבי מצד אבי ר' דב בער (ברצ'יק) ואחיו נתן (נוסל) יליד 1852 נמנו עם "הרבנים בעלי זכות בחירה" (Rabbis' Electors list). מתוך רשימת כשלוש מאות רבנים בקהילת שידלווה, היה נתן אחד המעטים שנבחרו לכהן כרב הקהילה. אהרל פרנק היה סבו של אהרן (אהרל) פרנק המחנך, הסופר והמשורר.

מקור נוסף בחקר אהרן פרנק היה ספריית לנין בסט. פטרסבורג, הנקראת כיום "ספריית סט. פטרסבורג" וכוללת אוסף יודאיקה עשיר מאוד. עד היום מצאנו 20 שירים ומאמרים. ייתכן מאוד כי כמה מעבודותיו נגנבו על ידי הסובייטים, כפי שניתן להבין מדבריו של ח"כ לשעבר דב שילנסקי. אהרן פרנק נאסר על ידי חיילים סובייטים כאשר ניסה להחביא את כתביו בבונקר של בית הספר, שם היו לומדים עברית בסתר בלילה. הוא שוחרר הודות להשתדלות אחד מתלמידיו, שהיה חבר במפלגה הקומוניסטית. רוב הספרים העוסקים בחינוך יהודי ובמיוחד לימוד השפה העברית הועברו מהארצות הבלטיות לספריות במוסקוה ובסט. פטרסבורג. מאוחר יותר נהרסו ספריות רבות על ידי הנאצים.

להלן מספר עובדות שאינן מתועדות. השמות הפרטיים של מרטי ואלי פרנק (האחות והאח של אהרן) הם ממקור הולנדי. שם הנישואין של מרטי היה אוקור ומאחר שהשפה השנייה שלי היא אפריקאנס סביר הוא שמשפחת פרנק מוצאה מהולנד, שאליה הגיעו לאחר שגורשו מספרד. פרופסור דב לוינ מציין כי מקורם בנבארה (Navarra), ספרד ושם המקורי היה פרנקו. אדם בשם צ'רלס פרנק מושינגטון בירת ארצות הברית כתב לי שאחותו ברטי סיפרה לו שהיא זוכרת ששלחה לקרובי משפחה חבילות שהיו מופנות לפרנקו בקובנו ונאמר לו על ידי בני המשפחה שהם באו מעיר במחוז נבארה בשם וילפרנקה (Villafraanca).

ילדיהם של אלי והיה פרנק כללו את סלומון שנפטר בטשקנט משפחת לאחר שהיה כלוא בפקודת השלטון הרוסי באובקיסטן בעוון היותו חבר בתנועת "החלוץ" והחזקת מסמכי תעמולה ציוניים. המשטרה ביצעה פשיטה בבית פרנק לאחר שנודע כי ביקר אצלם יוסף טרוימפלדור, החייל היהודי בעל אותות הצטיינות רבים מהצבא הרוסי והלוחם היהודי גיבור תל חי. יצחק פרנק (1904-1940) היה עורך דין שלפי דברי אחותו בתיה התאבד לאחר שבתפקידו כתובע של מחוז שאוולי סירב להעביר הוראה מהשופט למפקד הרוסי, להרוג יהודים שהתנגדו למשטר. בנה של מרטי, יעקב אוקור (1920) היה פעיל כפרטיזן בליטא באזור קובנו ונהרג בפעולה, כפי שנמסר על ידי משפחתו.

זוהי רק ההתחלה של מחקר המשפחה שלי. אני מאמין כי כל בעלי השם פרנק בעולם הם קרובי משפחה. התחלתי עם אהרן פרנק כאמן שיכולתי להזדהות איתו,

St. Martins (post graduate) במכללה לאמנות 1983-1972 בלונדון. הרצה ועבד כאמן בלונדון בשנים 1972-1983. קיים תערוכות באדינבורג, לונדון, ירושלים, לוס אנג'לס וניו יורק והשתתף בתצוגות קבוצתיות ברחבי אירופה ובישראל. קיבל שבעה פרסים בינלאומיים באוסקה (יפן), לוס אנג'לס, קראקוב, פירנצה וקלן. הוא מתגורר ועובד בירושלים. נשוי ואב לבת.

אבל בהמשך העבודה מצאתי זהות משותפת עם יותר ויותר בני משפחה וגדל בי הרצון להכיר את כולם.

ביבליוגרפיה

ימצא הקורא בנוסח האנגלי של המאמר.

בזיל קולין (אלחנן) פרנק נולד בקייפטאון, דרום אפריקה בשנת 1945. בעל תואר ראשון בפיסול מבית הספר לאמנות של אוניברסיטת קייפטאון. לימודים נוספים

צאצאי אהרן פרנק

* 1 Aaron (Ohrel) Frank;	***** 5 Nomi Ziv; 1933;
** 2 Nathan Frank; 1852;	+Engelshen;
*** 3 Aaron (Ohrel) Frank; 1889 - 1944;	** 2 Dov (ber) (berchik) Frank;
+ Pesche (paulina) Prachelzeug (Pracherkrug);	+Taube Kaplan;
1908 - 1944;	*** 3 Jacob (Isaac) Frank; 1878 - 1965;
*** 3 Martje Frank; - 1941;	+Bela (beila) Rabinowitz;
+Zalman Okoor;	**** 4 Shaul (Saul) Frank; 1908 - 1917;
**** 4 Tova (touba) Okoor; 1914 - 1941;	**** 4 Taibele Frank; - 1917;
**** 4 Jonanena (Jda) Okoor; 1918 - 1941;	**** 4 Chaim Shlomo (Solly) Frank; 1910 - 1999;
**** 4 Sara Okoor; 1916 - 1941;	+Sophy Stein; 1916 - 1986;
**** 4 Nathan Okoor; 1922 - 1941;	***** 5 Rachel (Rochelle) Frank; 1943 - 2001;
**** 4 Yakow Okoor; 1920 - 1941;	***** 5 Basil C Frank; 1945;
**** 4 Sima Okoor; 1917 - 2001;	+Naomi Shoshani; 1950;
+Eksteen;	***** 5 Myrna Frank; 1951;
***** 5 Gabi Eksteen;	+Allan Lichtenstein;
***** 5 Nathan Eksteen;	***** 5 Susan Frank; 1956;
***** 5 Zohar Eksteen;	+Ari Noy; àøé; 1952 - 2003;
**** 4 Genia Okoor; 1912 - 1995;	**** 4 Israel (Issy) Frank; 1914 - 2002;
+Grossman;	+Rae Michalowski;
*** 3 Elije Frank; 1870 - 1944;	***** 5 Stanley Frank; 1947;
+Chaje Volozinsky; - 1943;	+Michelle Levi;
**** 4 Solomon Frank; - 1917;	***** 5 Annette Frank; 1953;
**** 4 Yitschak Frank; 1904 - 1940;	+Gavin Fialkov; 1947;
**** 4 Tollek Frank; 1913 - 1998;	***** 5 Linda Frank; 1957;
+Miriam ?;	+Hershly Pakter;
***** 5 Ella Frank; 1952;	**** 4 Nathan Frank; 1920 - 1975;
+Yacov Mendeleovich;	*** 3 Chassiah Frank; - 1941;
**** 4 Fania Frank; 1905 - 1994;	+Shlomo Miler Kimchi;
+Novikoff;	*** 3 Chana (Possibly) Frank;
***** 5 Miriam Novikoff; 1927;	+Shlomo Miler Kimchi;
+Glazer;	**** 4 Israel Miler Kimchi; 1912 - 1969;
***** 5 Zahava Novikoff;	+Tova Veinstein; 1913 - 2005;
+?;	***** 5 Chassidah Miler Kimchi; 1944;
***** 5 Naomi Novikoff; 1928;	+Mordechai (motti) Cohen;
+David Allon;	***** 5 Chana Miler Kimchi; 1950;
**** 4 Batyah Frank; 1900 - 1994;	+Seef;
+Zif;	***** 5 Shlomo Miler Kimchi; 1940;
***** 5 Yitschak Ziv; 1927;	
+?;	

מליטא לישראל דרך דרום אפריקה
מבט על הגניאלוגיה היהודית בדרום אפריקה
בריל ביילסון
תורגם מאנגלית

ילדיהם: אבי אברהם-מאירים (Mairim) ושני אָקוּי אפרים-יודל ושאריה-ראובן.

סבי ברל יוטר, שנולד ב-Subacius בשנת 1875, עבר לעיר פומפיאן (Pumpian) ב-1900 ושם הוא פגש את סבתי גודה-לאה סנדלר שנולדה שם ב-1877. הם נישאו ב-17 באוקטובר 1900. הם היגרו לדרום אפריקה עם ארבעת ילדיהם, שכולם נולדו בפומפיאן, ליטא:

אפרים-יודל, נולד 21 נובמבר 1902
אברהם-מאירים (Mairim), נולד 20 אוגוסט 1904
שאריה (Sharia) ראובן, נולד 25 יוני 1911
חנה, לא נמצאו רישומי לידה לגביה. חנה מעולם לא נישאה.

המשפחה עזבה את פומפיאן בעגלה רתומה לסוס ונסעו לפוניבו'. תחנותיהם הבאות, הפעם בנסיעה ברכבת, היו קובנו, קניגסברג (גרמניה), שם שהו מספר ימים, וברמן (Bremen). בברמן הם נשארו זמן מה, עד שהשיגו מקום באנייה שהפליגה לאמסטרדם. מאמסטרדם הם עלו על אנייה ללונדון, שם שהו כשבוע ב-Jewish Temporary Shelter (מקלט זמני יהודי) עד שעלו לאנייה שלקחה אותם לקייפטאון, דרום אפריקה.

בדרום אפריקה הם עברו את תהליך "שינוי השמות" הרגיל: שמו של ברל שונה לברנארד; סבתי גודה-לאה נקראה לאה; אבי אימץ את הכינוי מייק; חנה שינתה את שמה לאן; אפרים יודל הפך ליליוס ושאריה ראובן היה ידוע בשם רֶוֶן, שקוצר ברבות הימים לרֶוֶבִי.

הם עברו להתגורר בעיר החוף The Strand (סטראנד = חוף הים), כ-50 ק"מ דרומית לקייפטאון. סבי פתח חנות וסבתי פתחה את בית ההארחה הכשר היחיד באזור, שמשך אליו מספר גדול של יהודים בתקופות הקיץ. אבי ואָקוּי למדו בבית הספר המקומי.

שפת Afrikaans היתה השפה השנייה בדרום אפריקה, אחרי אנגלית, במיוחד במקומות שמחוץ לערים הגדולות. בקרב האוכלוסייה היהודית השפה המדוברת בבית היתה בדרך כלל יידיש, אבל במסחר ובקשרים עם האוכלוסייה הלא-יהודית דיברו אפריקאנס. סבי וסבתי דיברו למעשה רק יידיש ואפריקאנס, שלמדו מהר מאוד; אנגלית מעולם לא היתה שייכת לאוצר המילים שלהם, ובילדותי דיברתי איתם יידיש. ראוי להוסיף כאן כי אנטישמיות לא היתה חלק מחייהם עד לשנות הארבעים של המאה העשרים, מאחר שאוכלוסיית האפריקאנס היתה דתית מאוד והם

נולדתי בדרום אפריקה ושם גם קיבלתי את השכלתי. הייתי חברה פעילה בתנועת הנוער הציונית "הבונים". משפחת אבי, משפחת יוטר (Yuter) באה מליטא ומשפחת אמי, רכסמן (Rachsmen) מלטביה, אם כי משפחה זו עזבה את לטביה בתחילת המאה העשרים והתגוררה מאז באנגליה. אמי אדית, בת ברנט (Barnett) וגולדה ריץ'מן (Richman) לבית פאקטור (Faktor) נולדה באנגליה. כאשר הגיעו לאנגליה, בשנת 1900, הם הפכו את שמם רכסמן שהביאו עימם מלטביה לשם בעל הצליל האנגלי ריץ'מן (Richman).

את החינוך היהודי-ציוני קיבלתי לא רק בתנועת הנוער, אלא גם בבית, מאחר שגם הוריי וגם הסבים שלי היו יהודים מסורתיים ואוהדי הציוניות. על כן אין זה פלא שכילדה ולאחר מכן כנערה הרגשתי כי ישראל היא המקום היחיד ששם על היהודים לחיות. הגעתי לישראל בשנת 1958 במסגרת המכון למדריכי חו"ל, והשנה שחייתי בארץ שכנעה אותי יותר מכול שלכאן אני שייכת. לצערי עברו כמעט עשרים שנה עד שחזרתי, אך הפעם זה היה ביחד עם בעלי וילדיי!

מאז ילדותי תהיתי לגבי המשפחה שלי – מקורה ואורח חייה לפני ההגירה לדרום אפריקה. אולם לא הצלחתי ללמוד הרבה מבני המשפחה, מאחר שאיש מהם לא היה מוכן לדבר על העבר. כאשר גדלתי וידעתי יותר על המצב באירופה, הבנתי מדוע לא ענו ההורים והסבים שלי על שאלותיי. היחידה שהיתה מוכנה לדבר – וגם היא לא הרבה – היתה אמי, שסיפרה על אנטישמיות קשה באנגליה. בשנת 1926 היא עזבה את אנגליה יחד עם אחיה שמואל; משפחת אבי עזבה את ליטא ב-1920 בדרכה לדרום אפריקה.

עם התפוררות מסך הברזל ופתיחת ארכיונים רבים בארצות מזרח אירופה, ובעקבות העובדה שתיעוד ורישומים לאין ספור נעשו נגישים לציבור בעזרת האינטרנט, התחלתי לחקור את שורשי משפחתי ואת אורח חייה בליטא ובלטביה.

נקודת המפנה היתה ב-1988, כאשר קיבלתי את שמה של גלינה בראנובה מהארכיון של וילנה. מסרתי לה פרטים על משפחת אבי ולאחר זמן קצר היא שלחה לי את כל המידע שביקשתי: תעודות נישואין מהדורות הקודמים; תעודות הלידה ותעודות הנישואין של הורי אבי, הסבים ברל יוטר (Yuter) וגודה-לאה סנדלר (Sandler) ותעודות לידה של שלושה מתוך ארבעת

כיבדו את היהודים כ"עם הספר" (כלומר עם התנ"ך), שאיתם יכלו להזדהות.

סביי מצד אמי, רפסמן, שהתגררו בסובאטה (Subate), לטביה, נישאו גם הם ב-1900, ומייד לאחר מכן עזבו את לטביה והיגרו לאנגליה. הם התיישבו שם בעיר Newcastle-upon-Tyne, בצפון אנגליה, וכל ששת ילדיהם נולדו שם: סמואל, אדית, שרה, מרי, מילי ואסתר. רק אמי, אדית, ואחיה הבכור סמואל עזבו את אנגליה והיגרו לדרום אפריקה ב-1926. שאר בני המשפחה נשארו באנגליה ורוב בני הדור השני חיים כיום בסביבת לונדון.

מאוחר יותר, בעזרתה של גב' אן רבינוביץ ממיאמי ביץ', פלורידה, ארצות הברית, המשמשת מרכזת המחקר של קבוצת הדיון המיוחדת (SIG) דרום אפריקה הצלחתי למצוא בני יורק משפחה, שגם היא חקרה אותם שמות שאני חוקרת. אן גם היתה זו שסיפרה לי על SIG דרום אפריקה, והצטרפתי לקבוצה, שהוקמה ב-1998 על ידי מייק ג'ן ושואל איסרוף.

קבוצת הדיון, שכתובת האתר שלה היא <http://www.jewishgen.org/SAfrica>, היא חשובה היום יותר מתמיד. כפי שהורינו וסבינו עזבו את מזרח אירופה בתחילת המאה העשרים, מסתובב הגלגל שוב במאה העשרים ואחת ויהודי דרום אפריקה עוזבים ועוברים לארצות אחרות, כמו ישראל, אוסטרליה, אנגליה, ארצות הברית וקנדה. תוצאות ההגירה הזו ניכרות בדרום אפריקה, וקהילות רבות, ששגשו עד לשנות השישים של המאה, נעלמו כיום. המצב המדיני המדרדר הביא לעזיבה של כ-40,000 בני אדם. מספר יהודי דרום אפריקה הגיע לשיא של 120,000 – כיום יש בדרום אפריקה כ-60,000 יהודים, רובם חיים בערים הגדולות קייפטאון, דרבאן ויוהאנסבורג.

ארגון הגג של כל הארגונים היהודיים בדרום אפריקה הוא S.A. Jewish Board of Deputies (מועצת הצירים של דרום אפריקה). זהו הגוף המייצג של הקהילה היהודית, וכל הקהילות, החברות והמוסדות היהודיים חברים בו. ארגון זה נוסד בטרנסוואל בשנת

1903 וב-1904 הוקם גוף דומה בקייפטאון, במטרה "לפעול בכל העניינים הנוגעים לרווחת היהודים כקהילה". בשנת 1912 התאחדו שני גופים אלה לארגון אחד.

המועצה מקיימת ועדות ומשרדים אזוריים ביוהנסבורג, בלומפונטיין (Bloemfontein), קייפטאון, דרבאן, איסט לונדון, פורט אליזבת ופרטוריה. אזורים אלה מיוצגים ב"מועצה לאומית" (National Executive Council).

ביוהנסבורג מתקיימות פגישות חודשיות, הוועדה המקומית פעילה ומספר החברים גדל. החברה הגניאלוגית היהודית של יוהנסבורג מוציאה עיתון הנקרא "ייחוס". בקייפטאון לא קיימת קבוצה גניאלוגית יהודית מאורגנת ורוב החברים עובדים באמצעות האינטרנט בארכיונים בארצות השונות. גם דרבאן פועלת קבוצה גניאלוגית יהודית.

ארגון "יש ושם" פעיל מאוד ומארגן הרצאות ופעילויות אחרות.

מוזיאון השואה נפתח בקייפטאון לפני חמש שנים והוא עתה חלק מתכנית הלימודים הלאומית. מבקרים בו לא רק יהודים, אלא גם תלמידי כל בתי הספר, שוטרים וכן קבוצות של חיילי צבא דרום אפריקה.

למרבה הצער, עלי לסיים בנימה שלילית באשר למצב המחקר הגניאלוגי הכללי בדרום אפריקה. אין די כוח אדם למחקר, לא בארכיונים, לא במשרד הפנים ולא בארגונים היהודיים. על כן ניתן להסתמך רק על חוקרים שילכו לחפש בשבילנו מידע במקומות השונים. עם זאת, המדור הקונסולרי של שגרירות דרום אפריקה מוכן לעזור באיתור המידע הנחוץ בדרום אפריקה – בעיקר במשרד הפנים ובארכיונים המכילים רישומי הגירה והתאזרחות.

בריל ביילסון נולדה בדרום אפריקה, ואחרי שקיבלה שם את תעודת הבגרות היא באה לישראל בתפקיד של מדריכה במכון למדריכי חוץ לארץ בירושלים. עם חזרתה לדרום אפריקה היא למדה ספרות אנגלית. בשנת 1986 היא עברה בישראל קורס להוראת אנגלית כשפה זרה (LFET).

balden@zahav.net.il

היום שהיהודים חזרו לעיירה גילדה קורצמן

בינואר 2005, ניצלנו את ביקורו של יוליק גורביץ בארץ וארגנו את הפגישה הראשונה של צאצאי פוסאלוטס בישראל. גב' דינה שורץ פתחה באדיבות את ביתה בגבעתיים לאירוח המשתתפים, שבאו מכל חלקי הארץ. הגיעו צעירים ומבוגרים, ילידי אירופה, ברית המועצות לשעבר, דרום אפריקה, אוסטרליה, צפון אמריקה וישראל. נוסף להנאה מהמפגש החברתי, ניתנה לצאצאי פוסאלוטס ההזדמנות הנדירה לשימוע יותר על המשפחות שלהם, במיוחד מפי הגברת הצעירה בת ה-94 יהודית זקס (ZAKS), שזכרה מישהו כמעט מכל משפחה שהיתה מיוצגת בפגישה. יוליק דיבר על תולדות העיר והסביבה, ומסר פרטים על פרוייקט השיקום של בית העלמין, שהתכוון להתחיל בו בקרוב. ביקשנו תרומות מצאצאי פוסאלוטס הישראלים, ושוב היתה ההיענות מעבר לכל ציפיותינו.

עלה על דעתי הרעיון להרחיב את יעד הקרן לשיקום בית העלמין ולכלול בו גם הקמת גדר מסביב למקום. בעלי החיים המסתובבים שם באופן חופשי מתללים את בית העלמין, הנמצא בסמוך לחווה חקלאית קטנה. יוליק בדק את עלות החומרים הנתוצים ואת עלות העבודה (על ידי פועלים שכירים מקומיים) והתברר שאומדן העלות הוא עדיין במסגרת התקציב שיש לנו – ונתנו לו אור ירוק. כל צאצאי פוסאלוטס עודכנו על התקדמות הפרוייקט, וההתרגשות המשותפת גדלה. לשמחתנו הרבה, התחיל להגיע זרם לא מבוטל של תרומות. הרעיון הבא היה להציב גם לוח זיכרון לכל היהודים שנספו. על פי החוק הליטאי כיום, יש להציב אנדרטה בכניסה לכל בית עלמין. אולם, מאחר שרוב יהודי פוסאלוטס נלקחו ליער פוניבז' הסמוך ונרצחו שם, אין אנדרטה לזכרם בתוך העיר. החלטנו אפוא להכין לוח זיכרון בליטאית, ביידיש ובאנגלית ולקבוע אותו בקיר בניין בית הכנסת לשעבר, שעדיים עומד ברחוב הראשי של פוסאלוטס.

בינואר פרסם הווארד מרגול את ההודעה על הסיוע הבא לליטא, ה-13 במספר, שיתקיים ביולי. בעת ההרשמה הצעתי לכלול בסיוע גם טקס הקדשה לבית העלמין המשוקם וקביעת לוח הזיכרון. ערכנו את התכנית ושלחנו הזמנות לאישים ליטאים שונים, יהודים ולא יהודים. ראש העיר, גב' סטאבינסקיין (Stavinskiene) סייעה לנו בכל שלב של הפרוייקט, שאף סיפק תעסוקה והכנסה לחלק מתושבי העיר.

בשלושה ביולי 2005, למעלה ממאתיים שנה מאז שהיהודים הראשונים התיישבו בכפר הקטן ששמו פוסאלוטס אשר בליטא (Pusalotas) ולמעלה משישים שנה אחרי שתושביו היהודים האחרונים נטבחו על ידי הנאצים, חזרו אחד עשר צאצאים אל העיירה, כדי לחלוק כבוד לקורבנות השואה ולציין את שחזור בית העלמין היהודי של העיירה, בן 150 שנה.

המפגש המרגש היווה את השיא של פעילות בת שנה שלמה, שאיחדה לראשונה את צאצאי פוסאלוטס, ותוצאתה היתה שני פרוייקטים גדולים. הכול התחיל בקיץ שעבר, כאשר הצעתי למר הווארד מרגול (Howard Margol), גם הוא צאצא של יוצאי העיירה, מומחה בגניאלוגיה של ליטא והחוקר הפעיל ביותר של האזור, להקים קבוצת דיון מיוחדת (SIG) לחוקרי פוסאלוטס, שחבריה יקיימו ביניהם קשר בדואר האלקטרוני. בעזרת תמיכתו הנלהבת ובסיוע של מיכה רייזל, הקמנו את הקבוצה עם מספר התחלתי של כחמישים שמות. כיום הקבוצה מונה מאה ושישה חברים וחברות.

בשנה שעברה בחודש ספטמבר, יצאנו, בעלי בוב ואני, למסע שורשים בליטא. אחד היעדים העיקריים היה פוסאלוטס, מקום הולדתו של סבי, פיליפ שרמן (Philip SHERMAN) והרב-סבים שלי כתריאל וראשה (Rashe) פלוט שרמן. הגענו לבית העלמין היהודי של העיירה, שניצל בנס מהרס, בניגוד למרבית בתי העלמין האחרים שנהרסו בידי הרוסים, ומצאתי אפילו את קברו של אביה של ראשה סלוט (SLOTT), מייסי מיזל זלוט (Macy Meisel ZLOT). התרגשתי עד דמעות כאשר הנחתי אבן על מצבה יקרה זו, אך נדהמתי מהמצב המוזנח של בית העלמין.

מסביב. שאלתי את המדריך, מר יוליק גורביץ (Yulik Gurevich), על האפשרות לנקות ולשקם את בית העלמין, כולל ניקוי המצבות, צילומן, רישום הנתונים שעליהן והכנת מסד נתונים לשימושם של חוקרי פוסאלוטס. התשלום שהוא הציע לפרוייקט זה נשמע סביר. כדי לאסוף את הסכום הנדרש, פנינו אל כל אלה שהיו ברשימת הדואר שלנו, וכן לאחרים שקיוונו שיהיו מעוניינים. הודענו להם על ההחלטה לשקם את בית העלמין וביקשנו תרומות. ההיענות היתה מדהימה. הגיעו תרומות מכל רחבי העולם, והדבר איפשר לנו לשכור את שירותיו של יוליק גורביץ לאביב הבא, כאשר מזג האוויר יתיר לנו להתחיל בעבודה המאומצת.

Pusaloto žydų ne viena amžių gyvenusių taikiai su savo kaimynais,
atminimui 1941 metais načiu žudikai bei jų talkininkai išždė,
paskutinius Pusaloto žydus. Tėbūnie šventas jų atminimas.

אין אנדענק פון פושאלאטער יידן וועלכע האבן יארהונדערטער געלעבט
בשלוש מיט זייערע שכנים און פון די פושאלאטער יידן וועלכע די
נאצי- מערדער און זייערע ארטיקע באהעלפער האבן דערמארדעט אין
1941. הייליק זאל זיין זייער אנדענק.

In memory of Pusalot Jews who lived and worked for centuries,
in peace with their neighbors, and those who were uprooted and
murdered by the Nazi murderers and their accomplices in 1941.
May their memory be for a blessing.

לוח זיכרון

בשלושה ביולי 2005, התאספנו, אחד עשר צאצאים של העיירה, באתר בית הכנסת לשעבר, כיום מפעל טקסטיל. להפתעתנו, ראינו שראש העיר הזמינה גם את תושבי העיר, ורבים הגיעו לחלוק כבוד לאבותינו. בין הנוכחים היו גב' גלינה ברנובה, מנהלת המוזיאון של פסוואליס המכיל מדור יהודי, מר מילאן צ'רסונסקי (Milan Chersonskij), ארכיונאי ראשי של הארכיון ההיסטורי של ליטא, וכן עורך העיתון ירושלים דליטא (Jerusalem of Lithuania) ונציג הג'וינט (JDC) בליטא, מר איוון גלייט (Ivan Glait).

הוארד מרגול היה הנואם המרכזי. ראש העיר הגישה לו שי, והתייחסה למעמד המרשים שבו היהודים באו לחלוק כבוד לאבותיהם, מאחר שאצל הליטאים לא קיימת מסורת כזו. אני הצטרפתי לברכות של ראש הקהילה היהודית בפוניבוז' מר גנאדי קויפמן וראש ארגון יהודי בליטא הרב פפר (Feffer), ויוליק תרגם את הכול לליטאית ולאנגלית, לפי הצורך. ראש העיר הזמינה גם את מקהלת העיר ששרה שני שירים עממיים ליטאיים, דבר שהוסיף נימה מלבבת לטקס.

לאחר גילוי הלוט מלוח הזיכרון המרשים, צעדנו מבית הכנסת לבית העלמין ושם נאמרה תפילת יזכור. השטח נוקה יפה, ניגוד מבורך למצב המזוהה שבו היה המקום בפעם הקודמת שהיינו שם. מספר אנשים מצאו את המצבות של בני משפחה. מצבות אחרות, שאי אפשר היה לקרוא את הכתוב עליהן עברו תהליך ניקוי וייכללו במסד הנתונים שיושלם בקרוב. מסד נתונים זה

בינתיים, הודות לקשרים הגדלים והולכים בין "קבוצת צאצאי פוסאלוטס" וקרובי משפחתם, הוחל בפרוייקט נוסף. תוך כדי המחקר במשפחתי המורחבת, נוכחתי לדעת כי רבים מקרובי התחתנו עם משפחות אחרות בפוסאלוטס. האוכלוסייה היהודית בעיירה בשלהי המאה ה-19 מנתה 920 נפש בתוך סך כולל של 1,200 תושבים (שונבורג, 1996). הנחתי אפוא כי תושביה היהודים של העיירה, רובם ככולם, היו קשורים אלה עם אלה. כדי לבחון הנחה זו, שלחתי מכתבים לצאצאים אחרים של יוצאי העיירה, בבקשה שישלחו לי את עצי המשפחה שלהם. בעזרת תוכנה גניאלוגית מתוחכמת, הצלחתי לחבר את עשרים וחמשת העצים שקיבלתי וליצור את "עץ המשפחה הראשי" של המשפחות היהודיות בפוסאלוטס. התוצאות היו חותכות – עשרים מתוך עשרים וחמישה עצי משפחה הכילו חלקים חופפים. אם תושבי העיירה לא היו ממש קרובי משפחה, הרי בוודאי היו קשורים ביניהם. אילן היוחסין, הכולל עתה 9,500 שמות, הוא כל הזמן במצב של התהוות, ואני מקווה לעדכן לעתים קרובות עד כמה שאפשר. הכנתי עותקים נוספים של בסיס הנתונים כדי להגישם למוזיאון היהודי בוילנה, למוזיאון היהודי בפוניבוז' (Panevezys), למוזיאון בפסוואליס (Pasvalys) ולארכיון ההיסטורי הממלכתי של ליטא. את העותק הראשון של עץ המשפחה הראשי בחרתי להגיש לעיר פוסאלוטס, במסגרת טקס הזיכרון שהתקיים שם.

אילן המשפחה שלי מפוסאלוטס מכיל 1891 שמות. מספר זה אינו כולל את משפחת הורי סבי, היא משפחת שר (ראשה זלוט-סלוט שנישאה לכתריאל שר), המונה שישה או שבעה אנשים נוספים. כך ניתן לומר שמשפחתי מפוסאלוטס מונה כ-1900 שמות.

הערות

1. כללתי ברשימה הקצרה גם את מיכלה סלוט, אחות של רב-סבתא שלי. בעלה היה אח של סבתו של אהוד ברק (במקור ברוג), הוכחה נוספת שכולנו קשורים.
2. יש בידינו תיעוד (מתוך רשימת בעלי הבתים) המוכיח שבבעלותו של קלמן שר (Kalman Sher), אביו של כתריאל שר, היה בית בפוסאלוטס בשנת 1864.

ביבליוגרפיה

Schoenburg, Nancy and Stuart Schoenburg. *Lithuanian Jewish Communities*. Northvale, NJ: Jason Aronson Inc., 1996.

גילדה קורצמן חוקרת את משפחתה בליטא זה כשמונה שנים. שני ענפים של המשפחה מגיעים לשנת 1750 לערך, וכוללים אחד עשר דורות. היא עוסקת בפעילויות גניאלוגיות שונות, בעיקר שיכתוב ותרגום של כתובות על מצבות, בשביל מסד הנתונים JOWBR במסגרת *JewishGen*. כמו כן היא ממשיכה לעסוק בפרוייקטים הקשורים בפוסאלוטס.

יישלה לכל אלה שתרמו לקרן השיקום וחלקם היה רב בהצלחת הפגישה המרגשת באותו יום.

הצאצאים של יהודי פוסאלוטס מפוזרים אולי בכל העולם, אבל חלק מלבותינו יישאר תמיד בעיירה הקטנה שבה השתרשו אבותינו למשך תקופה קצרה בהיסטוריה היהודית. אנו אסירי תודה שניתנה לנו הזכות לקיים ולכבד את זיכרם המבורך.

להלן טבלה של צאצאי מייסי מיסל זלוט:

Descendants of Macy Misel ZLOT

- * 1. Macy Misel ZLOT, b. 1824 in Joniskelis, Lithuania d. Feb 20, 1907 in Pusalotas
m. Feyga, b. 1834 d. 1876 in Pusalotas
- ** 2. Michla SLOTT
m. Itzic SCHEMER
- ** 2. Rashe SLOTT, b. 1854 in Pusalotas d. Nov 13, 1891 in Pusalotas,
m. (Pusalotas) Kasriel Sharya SHER-SHERMAN, ** d. Sep 18, 1922 in Columbus, OH
- *** 3. Philip SHERMAN, b. July 24, 1879 d. Dec 12, 1972 in Baltimore, MD
m. (USA) Kate LEVY, b. 1880 in Baisagola, Lithuania d. Mar 1920 in Baltimore, MD

אסופית חיפשה ומצאה הורים, אחים וגם רכוש שמואל שמיר

לפרקליט שיעזור לה לפתור את התעלומה. האם המאמצת הלכה לעולמה. בספר הלידות שנוהל על ידי השלטון בתקופת המנדט לא היו נתונים על הלידה. הפרט היחיד שהאשה ידעה להצביע עליו היה היום בו נאספה בפתח בית החולים. תיקי אימוץ הם, כידוע לכול, תיקים חסויים, ורק בהתמלא תנאים מיוחדים ניתן לעיין בהם. במקרה הזה חסר היה המפתח לכניסה לעיון בתיק האימוץ.

לאחר לבטים החליט הפרקליט לדפדף ולסרוק בעיתון הרשמי [שהיה ילקוט הפרסומים של ממשלת המנדט] ובפרסומים של בתי המשפט מאותה שנה וסמוך לה, שמה ימצא בהם קצה החוט להמשך החיפוש. כידוע,

המעמד והזכויות של ילדים מאומצים או אסופים ימשיכו להעסיק גניאלוגים ומשפטנים בעולם.

להלן דרמה מארץ ישראל הקטנה:

תינוקת, בת יומה, הונחה בפתח בית חולים ידוע בירושלים, בשנת 1926. לא היו עליה סימני זיהוי או מידע על הוריה הביולוגים. התינוקת נאספה על ידי האחיות הראשיות, שהיתה ערירית, ואומצה על ידי כבת.

התינוקת גדלה והגיעה לפירקה. היא נישאה והביאה ילדים לאוויר העולם. בהגיעה לגיל שלושים התחילה האשה לחקור את שורשיה. בצר לה היא פנתה

אימוץ חוקי נעשה על ידי בית המשפט לאחר פרסום מודעה בעיתון הרשמי. הפרקליט שטיפל בעניין קיווה לגלות בדרך זו אם אכן הוגשה בקשת אימוץ ומי היה המבקש או עורך הדין שטיפל בבקשת האימוץ וייצג את האחות הרחמנייה המאמצת.

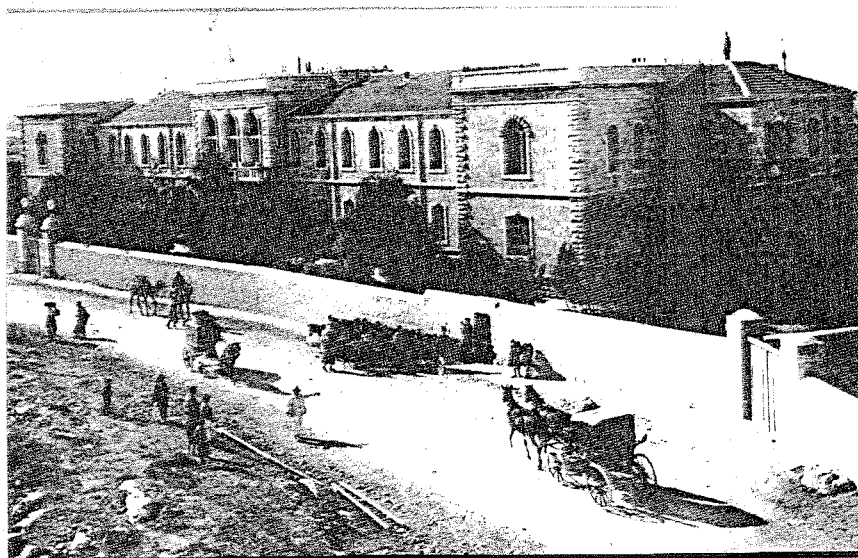
האחות זלמה

בחיפוש נתגלתה מודעה על בקשה לאימוץ של תינוקת בת יומה, עם תאריך שהתאים ליום הלידה של האשה. במודעה צוין שמו של עורך הדין שטיפל בבקשה. בדיקה נוספת העלתה כי זה הגיע לזקנה ופרש לגמלאות והיה חשש שהארכיון שלו נשרף.

הפרקליט החליט אף על פי כן לצלצל לביתו של החבר שפרש לגמלאות כמה שנים לפני כן, בתקווה שימצא אותו בחיים וארכיונו נשמר, שמא יוכל אולי להיעזר בו. למזלו נמצא החבר הפורש בחיים. הוא זכר את בקשת האימוץ שטיפל בה עשרות שנים קודם לכן, אך הוא ביקש שהות לבדוק בארכיון השמור עמו שמא יוכל להוסיף מידע.

שיחת טלפון נוספת, ימים מספר אחר כך, הביאה לפריצת הדרך לגילוי התעלומה. התיק נשמר ובמצאו בו פרטים על החקירות לגילוי ההורים הביולוגים, שלא היו נשואים, ושמיסבות שלהם ניסו להיפטר מן התינוקת הרכה. בדיקות נוספות וחיפושים נוספים בספרי המסים ובספרי המקרקעים וכן בספרי מרשם התושבים גילו את מקום מגוריהם של ההורים, וכך נתגלה שהיו לאחד מן ההורים, שבינתיים נפטר, נכסי מקרקעים שהיו רשומים על שמו... בהליך נוסף שביצע הפרקליט הוצאו צווי ירושה והאשה קיבלה את הצווים שבהם פורטו האחים והאחיות שירשו יחד את נכסי ההורים.

שמואל שמיר (מזרחי), יליד ירושלים (1923), הוא בוגר המחזור הראשון של הפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית. משפטן פעיל, בעל תחביבים רבים, וכיניהם גניאלוגיה. מושך בעט סופרים, ורשימותיו התפרסמו בעיתונים הארץ, דבר, הבוקר, ידיעות אחרונות, עת-מול, במערכה, קרקע, לבית-אבותם ועוד. חשף וחקר את שורשי משפחתו בירושלים מאז 1643 ועד היום. הוא נשוי למרתה, ואב לאירית, יעל וצבי.

בית החולים שערי צדק

השמחה שהפכה לאבל *

יהודה קלוזנר

הנפשית ואהבת האמת והבריות. היה חביב ונערץ על הכול.

שני ספריו בכתב יד זרע איתן ונהרות איתן שהיו כבר ערוכים, אבדו, אולם הרבה מפסקיו וחידושי תורה שלו נשתמרו בכתבים של אחרים, מכתביו לאנשים ומאמריו המרובים ב"המליץ" ועיתונים אחרים וכן כמה ספרי הלכה (חקרי הלכות, דגל ראובן, מלבושי יום-טוב, דבר אברהם ועוד). הוא אהד את הציונות וכתמיכה במפעל הארץ-ישראלי ויישוב הארץ היה מן היוזמים לאסור את אתרוגי קורפו.

בשנת 1904 הוא נאות להיות רבה של סטויפץ (Stoifetz), בה נתקבל בכבוד מלכים והקהילה בנתה לו בית. הבנייה הסתיימה ביום ו', י"ב חשוון תרס"ה (21 Oct. 1904) ויום זה הפך ליום שמחה בעיר לכל בני הקהילה. ביום א' שלאחריו נפטר בעיר תלמיד חכם צנוע והגרא"י החליט להספידו. הימים ימי מלחמת יפן-רוסיה והשלטונות רדפו את בני-ישראל וגייסו את צעיריה. בשעת ההספד התרגש הרב על הפורענויות העומדות בפתח, צנח והחזיר את נשמתו לבוראו.

האבל עטף את כל העיר על אף שהותו הקצרה בה, ובהלווייתו רבת-העם השתתפו והספידוהו גדולי הרבנים שהספיקו להגיע.

רשימת צאצאיו של ר' שמואל

עשרים וארבעה דורות עד הרב אברהם יצחק משכיל-

לאיתן

ר' שמואל

ר' שמחה בן שמואל ויטרי

ר' שמואל בן שמחה

ר' יצחק בן שמואל הזקן הר"י

ר' אלחנן בן יצחק דל"ש

ר' שמואל בן אלחנן

ר' משה בן שמואל

ר' ישראל בן משה יופה

ר' מאיר בן ישראל יופה הישיש

ר' ישראל בן מאיר יופה

ר' אליעזר בן ישראל יופה

ר' משה בן אליעזר יופה

ר' אברהם בוהמוס בן משה יופה

ר' משה בן אברהם בוהמוס יופה

ר' מרדכי בן משה יופה זינגר

ר' קלונימוס קלמן בן מרדכי יופה זינגר

ר' אלכסנדר סנדר בן קלונימוס קלמן קלמנקס

ר' אהרן בן אלכסנדר סנדר יופה קלמנקס

ר' ישראל סבא בן אהרן יופה

יהודית בת ישראל סבא יופה

ר' אברהם בן יהודית יופה

ר' יהודה אריה לייב בן אברהם

ר' אברהם בן יהודה אריה לייב משכיל-לאיתן

ר' אהרן בן אברהם משכיל-לאיתן

הרב הגאון אברהם יצחק בן אהרון משכיל-לאיתן (הגרא"י) 1839-1904 היה נכדו של הרב אברהם בן יהודה אריה לייב משכיל-לאיתן 1788-1848, מחבר הספר משכיל-לאיתן עם חידושי הלכות מסדר מועד, קדשים ועוד. שם הספר על פי תהילים פ"ט, א' משכיל לאיתן האורח. הוא היה המייסד משפחת משכיל-לאיתן. אולם מקורות המשפחה קדומים בהרבה ועוברים דרך משפחות קלמנקש ויופה עד הרב שמחה בן שמואל ויטרי 1105- וראוי אף קדומים מכך.

הרב אברהם יצחק נולד בסמולביץ (Smolevichi), למד בבוברויסק (Bobruysk), בישיבות מינסק (Minsk) ובישיבת וולוז'ין (Volozhin) ונתגלה כעילוי חד-שכל וחרף בנייתו ובבקיאותו בש"ס ובתוספות, ושמו נתפרסם ברבים. בן י"ח נשא לאשה את חנה יהודית בת הרב יום-טוב ליפמן בן ישראל הלפרין, אז רבה של מזריץ (Miedzyrzec) ובעל עונג יו"ט וחמש שנים היה סמוך על שולחן חותנו.

לרב ולרבנית, שנפטרה בסוף 1918, שלושה בנים וארבע בנות, כדלקמן: ר' אריה לייב, ר' יעקב, ר' אליעזר, רחל אשת הרב ראובן כ"ץ (לשעבר רבה הראשי של פתח-תקוה), חסיה אשת הרב יואל בן-ציון סורוצקין, דינה, ופרומה אשת הרב מאיר שפירא. בשנת 1868 הוא עבר ללידה (Lida), למד שם שנתיים והוסמך לרבנות. זמן מה עסק במסחר ונמנע מלקבל על עצמו את כתר הרבנות. אולם נתרצה בסוף וב-1874 נתקבל כרב בעיר מולדתו סמולביץ שם זכה להערכה והתחבב על קהילתו ועל כל האיזור כולו. חמש עשרה שנה הוא כיהן בסמולביץ, נהג בתקיפות אבל במסירות ובאהבת-נפש ושקד על תקנות הציבור. בשנת 1884 נבחר כרב בחסלביץ (Haslavitz) ואת מקומו בסמולביץ מילא הרב אליעזר בן יהודה רבינוביץ 1859-1924, חתן הרב ירוחם יהודה אריה בן שלמה זלמן פרלמן 1835-1896. ירוחם יהודה אריה פרלמן היה מכונה "הגדול ממינסק".

בחסלביץ הוא פסק, הורה, הדרין וניהל את קהילתו בהדרת כבוד וכן היה בא לעיתים לפטרבורג (Peterburg) בעסקי הכלל וגם כאן היה מתקבל בכבוד רב. הוא היה ידוע ביושרו, ודקדק בכל הליכותיו הן בעניינים שבין אדם למקום והן בעניינים שבין הבריות. תקיפותו נבעה מעוז רוחו ודעתו, שלמותו

* על פי: צבי הרכבי. לחקר משפחות משכיל-לאיתן והרכבי. הוצ' הספרים הארץ-ישראלית, ירושלים תשי"ג.

יקאטרינוסלאב (דנייפרופטרובסק) יהודה קלוזנר

היו פרעות בעיר נגד היהודים שנמשכו כיומיים. שנה לאחר מכן, ב-1884 חזרו הפרעות, וכן היה בשנים 1886, 1903, 1904 ו-1905, כאשר במשך יומיים, 21 עד 23 באוקטובר היו 67 הרוגים ומאות פצועים, למרות ההגנה העצמית שאירגנו הגופים היהודיים. בשנים 1918-1920 היתה סידרה נוספת של פרעות והתנכלויות חמורות ביהודים מצד הרוסים "הלבנים", האוקראינים, תנועת מכנו (פלג של הבולשביקים), ואחרים, עם מאות נפגעים, שבעקבותם היתה הגירה גדולה של יהודים מהעיר (ראה לעיל הירידה הדרמטית במספר היהודים בין השנים 1920-1926). מלחמת העולם השנייה ועליית הנאצים גרמו להשמדה סופית של הקהילה היהודית בעיר.

הרבנים בעיר

אחד מראשוני הרבנים בעיר היו הרב זאב וואלף קוני'ניקיב והרב בנימין בן יעקב משה זקהיים ששימש בעיר בין השנים 1872-1913. רבנים נוספים היו: הרב פנחס גלמן 1880-1921 שכהן בין השנים 1917-1921, הרב יהודה אריה לייב לויין 1971-1894, לימים רבה של מוסקוה, ששימש כרב בעיר בשנים 1914-1916, וכן הרב לוי יצחק שניאורסון 1878-1944 (חותנו של האדמו"ר מלובאוויץ באותו זמן ר' יוסף יצחק שניאורסון ואביו של האדמו"ר האחרון ר' מנחם מנדל שניאורסון) ששימש כרב בעיר משנת 1909 עד היעצרו בשנת 1939. בתחילה הוא היה הרב של החסידים ומ-1920 לכל העיר. הוא בנה מקוואות בקרמנצ'וג Kremenchug הסמוכה.

מוסדות חינוך

בזמן מלחמת העולם הראשונה היו ביקאטרינוסלאב כשלושים מוסדות חינוך יהודיים כולל ישיבה, וכמו כן שלושה תלמודי תורה, ושנים עשר בתי-כנסת גדולים, מלבד בתי-מדרש, בתי-תפילה ומניינים, וגם ישיבה קטנה. היתה גם קהילה קטנה של קראים עם בית תפילה משלהם. לאחר מהפכת פברואר ב-1917 נוסד בעיר פוליטכניקום יהודי שבין מייסדיו היו ר'גרשון הרבני, בנו המהנדס יהודה אריה לייב הרבני, המהנדס גרשון כרפס, ופרופ' ירמיהו גרוסמן שהיה בין מוריו (לימים המורה שלי בטכניון בחיפה).

מסחר ותעשייה

יקאטרינוסלאב היתה מרכז לתעשייה כבדה עם רבבות פועלים, בהיותה קרובה למכרות פחם וברזל. זה חיב גם מספר גדול של מהנדסי מכרות וטכנאים. אין פלא איפוא שאפילו ליהודים היה פוליטכניקום בעיר

הפעם הסיפור הקצר הוא סיפורה של עיר, יקאטרינוסלאב.

היסטוריה

העיר נוסדה על ידי הנסיך פילד-מרשל גריגורי אלכסנדרוביץ פוטיומקין 1736-1791. בזמן מלכותה של הקיסרית הרוסיה יקאטרינה השנייה הגדולה 1729-1796. העיר שוכנת על גדות הדניפר ובשפך האורל, ונקראה נובורוססק. היא הפכה לעיר מחוז בשנת 1783 וב-1794 הפכה לחלק מתחום המושב. ב-1926 ניתן שם חדש לעיר, דנייפרופטרובסק.

ההתיישבות היהודית

היהודי הראשון שהתיישב בה לאחר הפיכת המקום לתחום המושב היה אחד בשם מ' סטאניסלאבסקי. מעניין לעקוב אחרי השינויים שחלו במספר היהודים שהתגוררו בעיר בתקופות השונות, לפי הטבלה הבאה:

בשנת 1805	היו בעיר 376 יהודים.
בשנת 1847	1,699
בשנת 1897	41,240 (37% של האוכלוסייה הכללית)
בשנת 1920	72,928 (44.9%)
בשנת 1926	62,073 (26.9%)

בשנת 1940, בראשית מלחמת העולם השנייה כבר היו בה 100,000 יהודים (26.5%), אולם בתקופה של 1946 עד 1953, בשבע השנים לאחר המלחמה, מספר היהודים שבה היה אפסי.

המושבות החקלאיות מסביב לעיר איכלסו 8,000 יהודים בין השנים 1846-1855 ורכושן הקרקעי היה רבע מיליון דונם, מהן נתקיימו עד פלישת הנאצים. בעיר היו מספר רב של משפחות קראים ולהם בתי כנסת נפרדים.

יקאטרינוסלאב היתה מרכז עברי-ציוני מימי "חיבת ציון", כאשר פעלו כאן המורה והסופר אברהם הרבני, מיכל מייזנסקי ואחרים, ובייחוד כשישבו במקום מנחם אוסישקין, ד"ר שמריהו לויין וחבריהם ועד המחתרת הציונית בתקופה הסובייטית.

בימי מלחמת העולם הראשונה באו לעיר פליטים רבים ממחוזות הספר ובניהם: הגאון ר' חיים עוזר גרודזנסקי עם מזכירו רפאל הסמן, הרב צבי פשדמסקי אב"ד לייזוואו Laizuva והרבה אחרים.

פרעות

במאה השנים הראשונות לקיומה של יקאטרינוסלאב היו מעט מאוד התנכלויות ליהודיה. בחודש יולי 1883

אלה מקצת מהמשפחות שהתגוררו ביקאטרינוסלאב:
הרכבי, השל, זקהיים, טרשינסקי, ינובסקי, כרפס,
לויין, גוימרק, נז'ינסקי, קרנצפלד, רבינוב,
רבינוביץ', שכטר, שניאורסון.

* לפי: צבי הרכבי: לחקר משפחות משכיל-לאיתן
והרכבי. הוצאת הספרים הארץ-ישראלית, ירושלים,
תשי"ב.

שהוציא עשרות מהנדסי מכרות, מהנדסי מכונות
ואחרים. המסחר של מוצרי תעשייה, תוצרת חקלאית,
עצים ועוד, פרח בעיר. תחנת כוח גדולה ומפעל מים
"דנייפרוסטרוי" נבנו כאן על גדות הדנייפר. תנועת
אוניות וסירות גדולה היוותה את הקשר המסחרי עם
מחוזות אחרים של המדינה.
גם לתנועת פועלים מהפכנית וחזקה היה כאן כר נרחב
לפעולה.

רשימות מהספרייה

הרייט קסו

מתורגם מאנגלית

להכיר אלה את אלה..."; החיפוש אחר צאצאי מרדכי
אויפמן והעיירה ניקולאיב פודולסקי].
זהו פרסום בעל איכות טובה על נייר משובח. הדפסת
הצילומים, המסמכים והמפות ברורה בצורה בלתי
רגילה. מבין שמות המשפחה הכלולים בספר:
ברנשטיין, גאלן (Galen), צוונגל (Cwengel),
גרוויץ', שור, גראלנק ורוזנבאום. אחת המסקנות של
המחברת, שאני מזדהה איתה, היא מציאת קרובי
משפחה שנספו בשואה. גם לי קרה דבר דומה בעת
האחרונה, אם כי שני הצדדים של משפחתי עזבו את
אוקראינה והיגרו לארצות הברית בשנות העשרים של
המאה הקודמת.

פעילות "השומר הצעיר" במשטר הסובייטי, ספטמבר
1939 - יוני 1941. מאת שלמה קלס. תל אביב. הוצ'
מורשת. 1999. 355 ע'. צילומים.
הספר כולל רשימה נרחבת של שמות החברים,
מחולקים ל"קיבוצים". זהו פרסום המודפס יפה והוא
יכול להביא תועלת רבה בחקירת שורשינו היהודיים.

העצמות היבשות – יומן מסע לפולין בקיץ 1987. מאת
יוסי כץ. ישראל 2003. 85 ע'. צילומים.

כתבי ר' מרדכי יאהלין: קהלת מרדכי (פירושים
וליקוטים על חמשה חומשי תורה); תכלת מרדכי (שו"ת
והתכתבות עם גדולי דורו). ירושלים. מכון באהלי
תורה. 5757 (1997). 160 ע'.

הערות כלליות

פרוייקט המפתוח של רשימת עצי המשפחה שבבית
הספרים הלאומי והאוניברסיטאי נמשך ויש לקוות
שהוא יושלם עד סוף השנה.

מסד הנתונים (בעברית ובאנגלית) של ספריית הג"י
יועלה בקרוב לאתר IGS (הג"י) באינטרנט. אנו
מכניסים עתה את נתוני הספרים וכתבי העת הקיימים
בספרייה. הם יקבלו מספרים מתאימים והרשימות
יודפסו, במטרה להפוך את הספרייה למקום נגיש
וידידותי לחוקר.

כל כרכי *שרשרת הדורות* נמכרו לספריות של מספר
אוניברסיטאות. עתה נמשך מפעל הצילום מחדש
והכריכה של כל כרכי כתב העת, לשם מכירה בקנה
מידה גדול יותר.

חלק מהספרים הנסקרים להלן אינם חדשים. תוך כדי
עבודת ההכנה להציב את האוסף במסד הנתונים
נתקלתי במספר כותרים פחות ידועים, העשויים לעניין
את החברים.

ספרים

"...Cousins Should Know Each
Other..."; *My search for the Descendants of
Mordecai Oifman and the village of
Nikolayev, Podolski (Mikolaeyev).*

מאת דוריס הופמן קוהן (Doris Hoffman Kohn).
סט. לואיס, מיזורי (Missouri). 1985. 124 ע'.
איורים. דיאגרמות. מפות. [...] בני דודים חייבים

ר' יאהלין היה הרב של ביילוצ'רקוב (Byelotzerkov) במחוז קייב שבאוקראינה ומאוחר יותר היה רב בפילדלפיה, ארצות הברית. הקדמה ואילן יוחסין באנגלית. שמות המשפחה המוזכרים הם יאהלין וסרבריייר (Serebrier) מאוקראינה.

אתרי אינטרנט מועילים למחקר

www.weizman.ac.il/wagner/zdunskawola/contents.htm

שם דף הבית של אתר זה הוא **היהודים מזדונסקה וולה**. הוא כולל קישוריות ל-Family Finder מזדונסקה וולה לבלגיה, רשימת חוקרים וטקס הענקת פרס בחודש מאי 2005, בין היתר לכבוד סרט המתאר את בית העלמין היהודי קישורית אחרונה מובילה לאתר האינטרנט של משפחת פרופסור דניאל וגנר. זוהי דוגמה לעבודה שנעשתה מתוך אהבה.

<http://jnul.huji.ac.il/heb/aleph500> בעברית
<http://jnul.huji.ac.il/eng/aleph500> באנגלית
בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי (האוניברסיטה העברית) שיפר את אפשרויות החיפוש בקטלוג על ידי תוכנה חדשה. בנוסף האנגלי ניתן לחפש לפי מחבר, כותר, מילת מפתח וכו'. חיפשי "גניאלוגיה" וקיבלתי 2832 תשובות בקטלוג הראשי. באולם הקריאה ליהדות (יודאיקה) קיבלתי רק 73. התשובות כללו גם חומר קריאה בעברית אם כי כתבתי את הנושא/מילת המפתח באנגלית. ניתן לחפש בעברית אבל במקרה זה מקבלים רק את החומר הזמין בעברית. עדכון זה של הקטלוג הוא לתועלת רבה מאוד לאלה העושים את המחקר שלהם בעיקר באמצעות האינטרנט, המציג לפול את החומר העצום האגור בו.

www.surnamenavigator.org
www.kuijsten.de/navigator/Israel

זהו כלי נפלא הידוע כמגה-מנוע חיפוש. הנוסח הישראלי מחפש במסדי הנתונים הבאים, נוסף לאלה שבאתר הכללי: LDS ישראל (מורמונים), גניאנט (Geneanet), גוגל גניאלוגיה יהודית, לוח ההודעות של Rootsweb, רשימת שמות המשפחה של Rootsweb, נוסעים יהודים בניו יורק 1892-1924, גנפורום (Genforum), לזכר, יד ושם, Rootsweb יהודי, חיפוש דוא"ל ישראל, הקהילה היהודית באנגליה, "המקלט הזמני ליהודים עניים" (Poor Jews Temporary Shelter) ומפתח בית העלמין היהודי במישיגן, ארצות הברית, בידי Irwin I. Cohn.

חיפשי את השם **בלפר** ועולם שלם נפתח לעיניי. ברישומים מברוקלין על קבלת האזרחות האמריקנית, מצאתי שסבי יחיאל קיבל אזרחות ב-1914, ואני יכולה להזמין את המסמכים. זה מסביר מדוע הוא היה רשום במסד הנתונים של אליס איילנד כאזרח אמריקני כאשר חזר מאירופה ב-1920. אשתו וילדיו הגיעו לארצות הברית רק בשנת 1922/23. מנוע חיפוש כזה הוא בעל ערך רב עבורנו, החוקרים את המשפחה.

<http://familytreemagazine.com>

אני מגויה למגזין זה כחמש שנים ואני מוצאת שהוא מועיל ביותר. בכל גיליון שמגיע אני מצלמת חומר חשוב. המגזין מכסה את כל שטחי הגניאלוגיה ועד כמה שניתן לראות אין לו מטרת רווח פרטית, אלא רק הגשת מאמרים ואתרים העשויים להיות לעזר לחוקר הגניאלוגיה.

יום העיון "שורשים משפחתי בארץ ישראל ובעולם"

יתקיים ביום שני, 28 בנובמבר 2005,

בבית התפוצות, תל אביב.

התוכנית וטופס ההרשמה נמצאים ב- www.isragen.org.il/NROS/YY2005/

מספר המקומות מוגבל!